

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Daniela Dubravská

**OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM VE SLYŠÍCÍ SPOLEČNOSTI
Z HLEDISKA INTERKULTURNÍ KOMUNIKACE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, pod odborným vedením doc. PhDr. Evy Suralové, Ph.D. Použila jsem jen uvedených pramenů a literatury v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci, dne 20. 6. 2012

.....

Daniela Dubravská

Poděkování:

Děkuji doc. PhDr. Evě Suralové, Ph.D., za odborné vedení práce, poskytování cenných rad a materiálových podkladů k diplomové práci. Dále děkuji osobám se sluchovým postižením za jejich strávený čas při vyplňování dotazníků.

Obsah

Úvod.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST	7
1 KULTURA	7
1.1 Vymezení pojmu kultura	7
1.2 Kultura neslyšících	8
1.3 Neslyšící s velkým „N“ a s malým „n“	8
2 KOMUNIKACE	10
2.1 Vymezení pojmu komunikace	10
2.2 Jak funguje proces komunikace	10
2.3 Komunikace u osob se sluchovým postižením	11
2.4 Technické pomůcky v komunikaci osob se sluchovým postižením	12
2.4.1 Sluchadla – co to je?	12
2.4.2 Něco málo z historie sluchadel	12
2.4.3 Typy sluchadel	13
2.4.4 Kochleární implantát	16
3 MOŽNOSTI KOMUNIKACE U OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	19
3.1 Český znakový jazyk	19
3.2 Znakovaná čeština	20
3.3 Gestuno	20
3.4 Prstová abeceda	21
3.5 Odezírání	23
3.6 Mluvení a psaní	25
4 SPECIFIKA KOMUNIKACE U OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	26
4.1 Specifika komunikace	26
4.2 Potřeba stálého udržování očního kontaktu	27
4.3 Nutnost mimiky	28
4.4 Narušení osobní zóny	28
4.5 Případná komunikační deprivace	29
5 TLUMOČENÍ	31
5.1 Terminologická pojetí spojená s tlumočením	31
5.2 Jaké známe typy tlumočení	32
5.3 Organizace	34
5.4 Etický kodex tlumočnicků	36

II PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
1 Vymezení výzkumného cíle.....	38
2 Kooperující zařízení.....	39
3 Cílová skupina	39
4 Metody sběru dat	39
5 Postup při sběru dat.....	39
6 Vyhodnocení dotazníků	40
7 Diskuse.....	65
Závěr	67
Seznam literatury	
Seznam příloh	

Úvod

Diplomová práce nese název *Osoby se sluchovým postižením ve slyšící společnosti z hlediska interkulturní komunikace*. V této práci se zaměřuji na komunikaci mezi neslyšícími a slyšícími osobami. Téma jsem si zvolila zejména proto, že bych v budoucnu ráda pracovala s osobami se sluchovým postižením, buď jako učitelka ve škole pro sluchově postižené, nebo jako tlumočnicka znakového jazyka. Sama nyní navštěvuji kurz znakového jazyka, a když si vzpomenu na mou první hodinu v kurzu znakového jazyka, vybavuji si, jak jsem si tehdy říkala, že to nemůže být tak těžké. Postupem času jsem zjistila, že opak je pravdou. Naučit se znakový jazyk je velmi obtížné a vyžaduje hodně úsilí se jej dobře naučit. Díky znakovému jazyku jsem se blíže dostala ke kultuře neslyšících a začala jsem poznávat, s jakými problémy se neslyšící při komunikaci se slyšícími setkávají. Avšak nemohu opomenout i druhou stranu, a to slyšící osoby, jelikož mnoho z nich netuší, jak s neslyšícími správně komunikovat. Já sama jsem to na začátku také nevěděla. Důsledkem toho jsou pak různá nedorozumění a nepochopení se navzájem. Proto jsem sáhla po tomto tématu, neboť chci podat základní informace, které se týkají komunikace mezi intaktní a neslyšící populací.

Diplomová práce se skládá se dvou částí: teoretické a praktické.

Teoretická část je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole se zaměřuji na pojetí kultury obecně, píše také o kultuře neslyšících a vysvětluji rozdíl mezi neslyšícími s velkým „N“ a s malým „n“. Druhá kapitola se věnuje vymezení pojmu komunikace, jak komunikace probíhá, jaké jsou faktory ovlivňující komunikaci se sluchově postiženou osobou, a také je zde zmínka o sluchadlech a kochleárním implantátu. Třetí kapitola zahrnuje informace o možnostech komunikace u sluchově postižených osob. Poté následuje kapitola, která se zaměřuje na specifika komunikace u těchto osob. Pátá a tedy poslední kapitola poskytuje základní informace o tlumočení a přehled organizací, jež nabízejí tlumočnické služby.

V praktické části jsou zpracovány výsledky mého šetření. Výzkumné šetření podává informace o komunikaci ze strany osob se sluchovým postižením z hlediska toho, jak oni sami vnímají komunikaci se slyšící společností.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 KULTURA

1.1 Vymezení pojmu kultura

Vysvětlit koncept kultury není zcela snadné, jelikož existuje několik definic z různých oborů a disciplín. Pro interkulturní komunikaci je kultura mnohdy systémem, který ovlivňuje hodnoty, vnímání, chování a způsob myšlení sdílené určitou skupinou lidí. (Janebová, 2010)

Zde uvádím několik důležitých definic, jež vymezují pojem kultura.

Průcha (2004, s. 45) pojetí kultury rozlišuje na širší a užší pojetí kultury. Do širšího pojetí kultury zahrnuje „všechno, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výsledky (artefakty) lidské činnosti, jako jsou např. obydlí, nástroje, oděvy, plodiny, průmysl, dopravní a telekomunikační systémy, jednak duchovní výtvořiny lidí, jako je umění, náboženství, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo aj.“ Naopak užší pojetí kultury chápe jako chování lidí, které je pro dané společenství charakteristické. „Pojem kultura je vztahován spíše k projevům chování lidí – tedy kulturou určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu.“

Jandourek (2001, s. 136) ve svém sociologickém slovníku definuje kulturu obdobně, jednak jako (1) „souhrn postojů v dané společnosti, které jsou dalším generacím zprostředkovány symboly, získávají podobu v nástrojích a výrobcích a lidé si je uvědomují ve svých představách a idejích. (2) Souhrn vzorců chování v konkrétní sociální skupině bez ohledu na její velikost a trvání. (3) Souhrn symbolických systémů a obsahů v dané společnosti (→ náboženství, umění, vědění) v protikladu k její materiální výbavě (civilizace).“

Jinou definici kultury uvádí Murphy (in Průcha, 2004, s. 46), který kulturu označuje jako „celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.“

1.2 Kultura neslyšících

Po roce 1989 k nám ze západních zemí přichází nový trend, který zastává názor, že „komunita lidí s vadami sluchu neboli komunita neslyšících a nedoslýchavých není skupinou zdravotně postižených, ale je to jazyková a kulturní menšina.“ (Procházková, Vysuček, 2007, s. 5)

Hrubý (1999, s. 47) definuje neslyšící jako kulturní menšinu takto: „Úplná hluchota, ke které dojde před vytvořením řeči, je jediné zdravotní postižení a asi jediná vnější podmínka vůbec, která vede k tomu, že se člověk stává členem kulturní a jazykové menšiny.“

Zákon č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob definuje v § 2 odstavec 1 neslyšící takto: „Za neslyšící se pro účely tohoto zákona považují osoby, které neslyšící od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem.“

1.3 Neslyšící s velkým „N“ a s malým „n“

Již 30 let v zahraniční literatuře lze narazit na dvě psané podoby pojmu neslyšící (v angličtině: deaf). Neslyšící s malým „n“, popřípadě „d“ podle deaf, což je chápáno z hlediska medicínského a Neslyšící s velkým „N“, popřípadě „D“ dle Deaf, který poukazuje na hledisko jazykově kulturní. (Kosinová, 2008)

Autor Vysuček ve svém článku v časopisu Gong (2010) vysvětluje, proč právě došlo k tomuto rozlišení. Píše o tom, že první snahy rozlišovat pojem na neslyšící a Neslyšící vznikl asi před 50-ti lety v USA. Intaktní populace rozdělila skupinu neslyšících podle toho, jaký preferovala komunikační systém. Většina nedoslýchavých používá ke komunikaci mluvený jazyk, což byl pro slyšícího jedince prototyp šikovného neslyšícího. Avšak když se setkali s osobou se sluchovým postižením, která komunikovala pouze formou znakového jazyka, takováto osoba byla pro slyšícího jedince prototyp nešikovného neslyšícího. Neslyšící začali tuto rozdílnost intenzivně vnímat a tato skutečnost je značně trápila. Negativem nebylo to, že používají znakový jazyk, ale to, že si slyšící lidé mysleli, že znamenají něco méně, než ti neslyšící, kteří užívají mluvený jazyk. Právě proto došlo k tomuto rozlišení.

Lidé, kteří se přiklánějí k jazykově kulturnímu hledisku přistupují ke sluchově postiženým jako k osobám s jiným jazykem a skupinu neslyšících označují za jazykovou a kulturní minoritu. (Kosinová, 2008)

Společné rysy minority Neslyšících s dalšími jazykovými a kulturními menšinami jsou společný jazykový kód, v tomto případě český znakový jazyk, neuznání jazykové přirozenosti (diskriminace znakového jazyka), jednojazyčné vzdělávání (děti jsou vyučovány pouze většinovému mluvenému jazyku), omezené pracovní možnosti, uzavírání sňatků mezi členy menšiny, nahlížení sebe sama jako člena jazykové a kulturní menšiny. I přes tyto aspekty se neslyšící setkávají a společně zakládají střediska mezinárodního, národního i lokálního, sociálního, sportovního i kulturního typu a vše publikují vlastním zdroji. (Novotná, 2008)

Hrubý uvádí (1999, s. 48), že „sluchově postižení uživatelé znakového jazyka chtějí být označováni za Neslyšící (s velkým písmenem), protože se považují za jazykovou a kulturní menšinu. Jazykovou a kulturní menšinu z nich dělá existence znakového jazyka, podobné osudy a problémy, historie a často i společní vnější nepřátelé. Neslyšící jsou navíc jednou z nejsoudržnějších menšin vůbec, protože ji stmeluje velmi snadná vzájemná komunikace a naopak velmi nesnadná komunikace a tisíce každodenních nedorozumění s vnějším světem.“

Jestliže se neslyšící jedinec začlení do skupiny kulturně neslyšících, pak mu již nezáleží na tom, jakou má velikost sluchové ztráty. Nesoulad spatřují v rozdílném užívání jazyka a s tím spojené odlišné vnímání skutečnosti. (Kosinová, 2008)

Do společenství Neslyšících mohou patřit i nedoslýchaví a ohluchlí uživatelé znakového jazyka. Jejimi členy mohou být i některé slyšící děti neslyšících rodičů a někteří tlumočníci. (Hrubý, 1999)

Termínu Neslyšící s velkým „N“ lze použít jen tehdy, chceme-li zdůraznit kulturní a jazykovou svébytnost člověka a jeho ztotožnění s komunitou Neslyšících. Zástupci této komunity na hluchotu nenahlízejí jako na postižení, ale vnímají ji pozitivně, jako hledisko, které je pevně spojeno s jejich kulturou. (Novotná, 2008)

Z medicínského hlediska se za neslyšící s malým „n“ považují ty osoby, které mají určitou ztrátu sluchu, podle jejíž velikosti se dělí do jednotlivých skupin (na základě audiologického vyšetření se stanoví typ sluchové vady). (Kosinová, 2008)

2 KOMUNIKACE

2.1 Vymezení pojmu komunikace

„Termín komunikace vznikl z latinského výrazu *communicatio* a *communicare*, který označuje spojování, přenášení, dorozumívání a je základem interakce.“ (Květoňová, 2007, s. 37)

Sovák (in kolektiv autorů, 1980, s. 22) definuje komunikaci jako „předávání i přijímání, zpracování, eventuelně vydávání informací.“

Nakonečný (1997, s. 69) ve své publikaci komunikaci vysvětluje těmito slovy, „společensky žijící lidé a sociálně žijící živočichové spolu komunikují, tj. sdělují si určité informace, které jim usnadňují orientaci v životním prostředí a vzájemné interakce. Fungování společnosti, společenství a sociálních vztahů vůbec komunikace předpokládá.“

Houdková (2005) uvádí, že komunikace představuje sdělení určité informace jedním jedincem druhému a přijetí této informace. Obecně můžeme říci, že jde o libovolné chování týkající se vysílání a přijímání informace mezi dvěma organismy.

2.2 Jak funguje proces komunikace

Procesu komunikace se vždy účastní komunikátor nebo-li vysílatel, což je ten, který informaci či signál vysílá a komunikant nebo-li příjemce, který informaci přijímá. Jak komunikátor, tak také komunikant předpokládají, že mají společný kódovací systém (stejný jazyk), rovněž soubor poznatků a vyjadřovací schopnosti. Proces komunikace je oboustranný vztah, z toho vyplývá, že nejde o to jen sdělovat, ale také naslouchat. Během komunikace dochází ke střídání rolí komunikátora a komunikanta. Zpráva, která je sdělována, se označuje jako komuniké. Může mít verbální i neverbální formu. Uplatníme-li slovo, jež vyjadřuje konkrétní věc, tak nás posluchač většinou pochopí. Zádrhel může nastat u abstraktních pojmů, jelikož každý jedinec je chápe jinak. K nedorozumění může také dojít z důvodu odlišného vnímání neverbálních projevů. Což může být dáno kontextem a vložením vlastních dojmů a postojů do výkladu. S komunikací souvisí také pojem komunikační kanál. Je chápán jako cesta, kterou je informace vysílána. (Olejníčková in Jurkovičová, 2010)

Z nejdůležitějších lidských komunikačních kanálů je kanál optický a kanál akustický. Akustický kanál je v neustále činnosti, i ve spánku registruje signály. Člověk pomocí tohoto akustického kanálu vnímá asi 60% všech informací. (Houdková, 2005)

Podmínkou úspěšné komunikace je existence příslušné komunikační kompetence, což znamená, dobře ovládat určitý jazyk a také jej umět používat. Nástrojem komunikace je řeč, jejímiž prostředky mohou být mluvené nebo znakové jazyky. (Langer, Suralová, 2006)

2.3 Komunikace u osob se sluchovým postižením

Pro komunikaci s jedinci se sluchovým postižením nelze pevně a přesně určit jednotná pravidla pro kontakt se všemi lidmi se sluchovým postižením. Komunikace je ovlivněna celou řadou faktorů, zejména stupněm a druhem sluchového postižení, věkem, dobou, kdy k postižení sluchu došlo, mentálními dispozicemi a celkovou úrovní osobnosti jedince se sluchovým postižením. Dalšími faktory, jež mohou ovlivnit komunikaci, jsou i sociokulturní podmínky a včasnost odborné intervence. Navíc také záleží mezi kým komunikace probíhá, pokud komunikace probíhá pouze mezi jedinci se sluchovým postižením, budeme v tomto případě hovořit o intrakulturní komunikaci. Jestliže se dorozumívání budou účastnit jedinci se sluchovým postižením i slyšící jedinci, budeme zde mluvit o interkulturní komunikaci. (Kučerová in kolektiv autorů, 2008)

Vysuček (Procházková, Vysuček, 2007) uvádí několik pravidel, které by slyšící lidé měli při komunikaci s neslyšícími mít na paměti:

- nemluvte moc rychle,
- nezakrývejte si obličej,
- nekřičte,
- neobracejte se zády, když hovoříte,
- ať je vám dobře vidět na rty,
- upozorněte, než začnete mluvit,
- pokud Vám neslyšící nebude rozumět, neutečte, napište mu to na papír,
- při upozorňování neslyšícímu neklepejte na hlavu a záda, ale jen na ramena a horní část paže.

2.4 Technické pomůcky v komunikaci osob se sluchovým postižením

Rozvoj lékařských věd a technický pokrok umožnil vytvořit široké spektrum speciálních elektroakustických přístrojů, které umožňují eliminovat následky sluchového postižení. Komunikaci sluchově postižených, především interkulturní komunikaci kladně ovlivňuje rozvoj sluchadel. (Kučerová in kolektiv autorů, 2008)

2.4.1 Sluchadla – co to je?

Sluchadla jsou pro sluchově postižené jednou z nejdůležitějších kompenzačních protetických pomůcek. Sluchadlo je složitý elektroakustický přístroj, jehož funkcí je zvuk zesilovat, případně zvuky modulovat. Sluchadla jsou upravena do minimálních velikostí, tvar však není pro jeho funkci podstatný. Sluchadlo se skládá z mikrofonu, zesilovače, reproduktoru a modulačních prvků. (Lejska, 1994)

Hrubý (1998, s. 99) definuje sluchadlo takto: „Sluchadlo je miniaturní elektronický zesilovač zvuku.“ Každé sluchadlo je vybaveno miniaturním mikrofonem, na který dopadají okolní zvuky a ty se mění na elektrický proud. Proud je zesílen zesilovačem, upraven dle typu sluchové vady a přiveden do miniaturního reproduktoru sluchátka. Ve sluchátku se elektrický proud opět převádí na zvukové vlny a vzniká tak velmi silný zvuk, který je směřován rovnou do zvukovodu ucha. (Hrubý, 1998)

2.4.2 Něco málo z historie sluchadel

„Již velmi dávno přišli lidé na to, že budou slyšet hlasitěji, když si za ucho přiloží dlaň nebo zavedou zvuk do trubkou podobající se trychtýři.“ (Hrubý, 1998, s. 72)

Jednou z historických doložených postav, jež si přikládala dlaň k uchu byl římský císař Hadrianus. Je zajímavé, že i touto jednoduchou pomůckou jako je přiložení dlaně k uchu je možné zesílit zvuk o 6 dB. Dalšími pomůckami byly sluchové trychtýře (trumpetky), prvními prototypy těchto pomůcek byly vydlabané zvířecí rohy a upravené lastury. (Hrubý, 1998)

Prvními akustickými zesilovači zvuku byly megafony, jež sloužily k zesílení mluvy, jelikož svolat lidi z velké vzdálenosti bylo tehdy zvlášť důležité a to hlavně z pohledu vojenského. Kdo prvně použil megafon byl Alexandr Veliký (356 – 323 př. n. l.). Zesílením zvuku pomocí vhodně upraveného tvaru trubky se zabývali i učenci jako byli například Jean Laurechon, Claude Comiers nebo Samuel Moreland. (Hrubý, 1998)

Mnohem později kolem 19. století již byly vyráběny jednoduché mechanické naslouchací aparáty, které měli nejrůznější roztodivné tvary. Již tehdy byla známá možnost využít kostní vedení zvuku, které se však nepřiváděl na kost spánkovou, ale na zuby, což bylo mnohem účinnější. V době vynalezu uhlíkového mikrofonu bylo možno podstatně zlepšit i řešení naslouchacích aparátů. Další krok kupředu byl docílen při vynalezení elektromagnetického sluchátka. Na počátku 20. století vzniklo první sluchadlo s uhlíkovým mikrofonem, baterii a elektromagnetickým sluchátkem, které začala vyrábět firma z USA v Alabamě. Zde se podařilo docílit zlepšení a zesílení zvuku téměř o 15 dB, což je asi šestkrát. Následný zvrat nastal vynálezem elektronky jenž byla schopna zesilovat. Sluchadla s takovouto elektronkou se začínají vyrábět asi od roku 1936. Následně se začalo pracovat především s miniaturizací této techniky. Vynálezem tranzistoru byla naslouchací technika opět kupředu. Od 60. let dochází rok co rok k neustálému zlepšování a zmenšování naslouchací techniky, která dává za vznik miniaturním sluchadlům s velmi dobrou kvalitou. Vše je dovršeno digitalizací a mikrotechnikou, která dnes dává za vznik digitálním sluchadlům a kochleárním implantátům. (Hrubý, Picka, Sedlák, 1987)

2.4.3 Typy sluchadel

Sluchadla je možno dělit z několika pohledů. Zde uvádím ty nejzákladnější dělení:

A/ Podle způsobu zpracování akustického signálu:

- analogové zpracování zvuku,
- digitální zpracování zvuku. (Havlík, 2007)

⇒ Analogová sluchadla

Tato sluchadla fungují tak, že mikrofon převede zvuk do formy elektrického proudu, který je předán k dalšímu zpracování do zesilovače a takto upravený signál následuje do reproduktoru, v němž je zpětně převeden do podoby zvuku. (Havlík, 2007)

V současné době analogová sluchadla jsou skupina sluchadel, jenž představují nejlevnější a nejjednodušší modely, už nejsou tak vyvíjeny, jak tomu bylo do druhé poloviny 90. let 20. století, kdy veškerá sériově vyráběna sluchadla byla analogová. Avšak ještě stále najdeme dost pacientů, kteří na analogová sluchadla nedají dopustit a jsou s nimi nad míru spokojeni. (Havlík, 2007)

⇒ **Digitální sluchadla**

U těchto sluchadel je zvuk zpracováván zcela odlišným způsobem. Zvuk se převádí na digitální systém 1-0 a ten je dále matematicky zpracován. Uvnitř sluchadla není klasický zesilovač jako to je u analogových sluchadlech, ale mikročip podobně jako v počítači. Každá zvuková modulace musí být správně naprogramovaná a následně jej sluchadlo plně a beze zbytku zpracovává. Výstupní zvuk je daleko čistší, což znamená lepší srozumitelnost. Jediné negativum je náročnost speciálního technického zařízení k programování sluchadel a fittingu (nastavení, přizpůsobení). (Lejska, 2003)

B/ Podle charakteru přenosu zvuku:

- přenos vzduchem,
- přenos kostí. (Havlík, 2007)

⇒ **Sluchadla na vzdušní vedení**

Většinou se jedná o sluchadla, která jsou známá jako kapesní, závěsná či individuální. (Lejska, 2003)

⇒ **Sluchadla na kostní vedení**

Typ sluchadel pro kostní vedení se využívá pouze při těžkém sluchovém postižení. Jedná se o připojení vibrátoru ke kablíku kapesního sluchadla. Zvuk je vibrátorem převáděn na vibrace. V oblasti spánkové kosti je vibrátor přidržen pružinou, funkce pružiny může nahradit i speciální brýlové obruby. Vibrátor může být držen i operačně, trvale a to uchycením do kosti. Tomuto uchycení se říká BAHA. (Lejska, 2003)

C/ Podle konstrukčního provedení či tvaru:

- kapesní sluchadla,
- závěsná sluchadla,
- brýlová sluchadla,
- sluchadla do boltce,
- sluchadla do zvukovodu. (Hrubý, 1998)

⇒ **Kapesní sluchadla**

Tato sluchadla jsou též nazývána jako krabičková sluchadla. Ke svému provozu využívají tužkovou baterii a pomocí tenké šňůry je spojeno se sluchátkem, na jehož konci je nasazena tvarovka. Tvarovka je přesným odlitkem tvaru zvukovodu, takže tato tvarovka musí dobře zapadnout do ucha. (Potměsil, 1999)

Kapesní sluchadla mají svůj vrchol úspěchů za sebou. Ze všech sluchadel ve vyspělých zemích tvoří asi jen 6%. Značnou nevýhodou je rozměr sluchadla, viditelnost šňůry a tření oděvu o krabičku sluchadla, jež způsobuje zesílení různých nepříjemných zvuků. I přesto mají své opodstatnění, jsou vhodné pro malé děti, a to tím, že velikost dětských oušek nedovoluje jiný typ sluchadla a také u velmi starých lidí, kteří mají problém s manipulací menších sluchadel. A navíc tato sluchadla jsou stále ještě vyráběny jako nejsilnější typy pro nejtěžší ztráty sluchu. (Hrubý, Picka, Sedlák, 1987)

⇒ **Závěsná sluchadla**

Závěsná sluchadla jsou známá také jako závěsy, přívěsky za ucho, rohlíčky atd. Jejich vznik se pojí s rokem 1957 a v 70. a 80. letech patřila k nejrozšířenějším typům sluchadel. Sluchadlo se zavěšuje za ucho a zvuk je veden hadičkou, která je opatřena ušní tvarovkou do zvukovodu. Jejich výběr je velmi široký a poslední typy jsou tak malé, že nejsou ani vidět. Pozitivní je, že nedochází u nich k rušivým zvukům, a to v případě že jsou použita na obou uších a zajišťují stereofonní slyšení. (Hrubý, 1998)

⇒ **Brýlová sluchadla**

Slouží především ke kompenzaci sluchové a zrakové vady. Sluchadlo je skryto v jedné nebo obou nožičkách brýlí, které jsou o trochu tlustší než brýle bez sluchadel. Zesílený zvuk je hadičkou veden do ucha. Kdysi tato sluchadla patřila mezi velmi oblíbená, avšak dnes je jejich poptávka na velmi nízké úrovni, což se vysvětluje tím, že jsou snadno nahraditelná závěsnými sluchadly. (Hrubý, Picka, Sedlák, 1987)

Potměsil (1999) upozorňuje na důležitou skutečnost. Uvádí, že brýlové sluchadlo musí být v jednotlivých částech nahraditelné. Poškodí-li se sluchadlová část, nemůžeme dítě připravit také o zrakové vjemy a naopak. Je vhodné zabezpečit dítěti tuto pomůcku jako duplicitní.

⇒ **Sluchadla do boltce**

Jsou velikostně tak malá, že se celé sluchadlo vloží do prohlubně ušního boltce. Sluchadla se vyrábějí ve specializovaných laboratořích dle přesných odlišků zvukovodu a samozřejmě podle audiogramu uživatele. (Czumalová, 2008)

Boltcová sluchadla vyplňují větší či menší část konchy (prohlubeň ušního boltce) a někteří autoři je podle toho ještě rozlišují na podkategorie – plná koncha, koncha s nízkým profilem, polokoncha, vstup zvukovodu. (Hrubý, 1998)

⇒ **Sluchadla do zvukovodu**

Tato sluchadla jsou dokonale neviditelná. Celá se zasouvají hluboko do zvukovodu. Abychom sluchadlo mohli opět vyjmout, musí být vybaveno tzv. tahélkem. Tento typ sluchadel není vhodný pro malé děti, jelikož jejich zvukovody neustále rostou a sluchadlo by zanedlouho nemuselo dítěti padnout. (Czumalová, 2008)

2.4.4 Kochleární implantát

„Jde o elektrické zařízení, které transformuje zvuk na elektrický signál, kterým jsou přímo stimulována zachovalá vlákna sluchového nervu.“ (Pipeková, 1998, s. 87)

Jedná se tedy o kochleární neuroptózu, kdy je do vnitřního ucha umístěna elektroda, kterou jsou stimulovány zbylé smyslové buňky. Do elektrody je veden elektrický signál z tzv. řečového procesoru, který analyzuje zvuky z okolí a převádí je na elektrické impulzy. Rozhodně nemůžeme očekávat, že pacienti s kochleárním implantátem budou normálně slyšící, ale určitá část z nich bude s kochleárním implantátem schopna bez obtíží používat telefon, a všichni při nejmenším dokáží rozeznat takové zvuky jako troubení auta nebo jekot dítěte. (Světlík, 2000)

První zmínkou o přímé elektrické stimulaci sluchového nervu známe z Francie. V roce 1956 pan Djourno a pan Eyries zveřejnily výsledky elektrické stimulace, kdy úplně hluchému pacientovi byl voperován drátek do sluchového nervu. Pacient slyšel zvuky a ulehčilo se mu odezírání. Dokázal rozpoznat několik slov. (Hrubý, 1998)

Počátkům vzniku prvních neuroprotéz vděčíme MUDr. Miloši Valvodovi z ORL kliniky FVL UK v Praze, který se ujal projektu, jehož cílem bylo vytvořit vlastní jednobanální

kochleární implantát. V roce 1984 byl vytvořen první prototyp československé kochleární neuroprotézy, kterou MUDr. Valvoda odmítal implantovat. Avšak kdo se tomu nebránil byl doc. MUDr. Jan Betka, CSc., který odstartoval dráhu československému implantátu. V roce 1987 byla neuroprotéza voperována prvnímu dospělému pacientovi, který následkem úrazu ohluchl. Výsledky implantace byly dobré. Poté situace nabrala jiný směr a lékaři požadovali ihned větší množství implantátů. Co zpomalovalo rozvoj implantátů byly nekvalitní materiály, ze kterých se neuroprotézy vyráběly. Po otevření trhu v roce 1989 byla neuroprotéza zcela vyrobena s použitím modernějších materiálů ze zahraničí. Výrobou kochleárních implantátů se u nás zabýval podnik Tesla Valašské Meziříčí, který dnes už neexistuje. Jeho zánikem, zanikla u nás i možnost výroby kochleárních implantátů. S otevřením trhu se však rozšířila i možnost dovozu. V roce 1993 byla na ORL klinice v Motole implantována první neuroprotéza Nucleus, jež byla financována nadací. O rok později se podařilo prosadit úhradu implantátů Všeobecnou zdravotní pojišťovnou. (Hrubý, 1998)

⇒ **Stavba kochleárního implantátu**

Kochleární implantát se skládá ze dvou částí. Vnější neboli zevní část je tvořena mikrofonem a vysílací cívkou, které jsou umístěny za uchem a slouží k přenosu informací do vnitřního přijímače, a řečovým procesorem. Řečový procesor může mít podobu krabičky, která se nosí v látkové kapse anebo je vložen ve společném krytu s mikrofonem a nosí se za ušním boltcem. Vnitřní část se skládá z přijímače-stimulátoru, který je operací umístěn ve skalní kosti a ze dvou elektrod, které jsou zavedeny přímo do hlemýždě. (Holmanová, 2002)

⇒ **Kochleární implantace – operace**

Implantace je vhodná pro postlingválně sluchově postižené jedince, tím se rozumí osoby, které ztratily sluch v důsledku nějakého úrazu či zánětu. U těchto jedinců je spolupráce jednodušší, jelikož kdysi slyšeli a mají zachovány řečové projevy. Spolupráce je stížená s jedinci, kteří jsou prelingválně sluchově postiženi. Myslí se tím osoby, které nikdy neslyšely a neovládají dokonale řeč. (Floriánová, Šlapák, 1999)

Kochleární implantace je určena v první řadě pro děti ohluhlé po zánětu CNS a pro děti s oboustranným těžkým postižením. Nejvhodnější dobou pro zákrok je věk dítěte mezi druhým a čtvrtým rokem, nejpozději však do šesti let. Je-li dítě starší, je třeba každý případ řešit individuálně. (Holmanová, 2002)

Doba zákroku trvá přibližně tři hodiny a hospitalizace nanejvýš dva týdny. Poté nastává první programování řečového procesu, což bývá po čtyřech až šesti týdnech operace.

Programování je zvlášť důležité během prvního roku, kdy je prováděno několikrát. Cílem je nastavit optimální rozsah stimulace jednotlivých elektrod tak, aby nastavení vyhovovalo dotyčnému pacientovi. Dalším nezbytným krokem v pooperační fázi je kvalitně prováděná rehabilitace. (Kašpar, 2008)

Úspěch rehabilitační péče po kochleární implantaci je ovlivněna několika faktory, jako jsou věk dítěte, doba vzniku sluchové vady, přítomnost přidružených problémů (například LMD, DMO), inteligence dítěte, jeho nadání pro řeč, ale také aktivní postoj rodičů při rehabilitačním procesu. (Holmanová, 2002)

V době pooperační se pacient musí naučit rozlišovat jednoduché zvuky a postupně se přidávají slova a věty čili k rozvoji slovní zásoby. Celý proces probíhá pod vedením příslušných odborníků. (Pipeková, 1998)

V České republice existují dvě centra, která zajišťují kochleární implantace. Pro dětské pacienty je to ORL klinika 2. LF UK ve Fakultní nemocnici Motol v Praze a dospělí pacienti jsou soustředěni na ORL klinice 1. LF UK taktéž ve Fakultní nemocnici Motol v Praze. (Světlík, 2000)

3 MOŽNOSTI KOMUNIKACE U OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

3.1 Český znakový jazyk

V každé zemi je odlišný znakový jazyk. Neslyšící jej běžně používají mezi sebou bez přítomnosti slyšících. Nejlépe ho ovládají neslyšící děti neslyšících rodičů, což znamená až druhá generace neslyšících. I někteří tlumočníci ovládají dobře znakový jazyk. Většinou jsou také potomci neslyšících rodičů, ale sami jsou slyšící nebo nedoslýchaví, takže nemají problémy s mluvenou češtinou. (Hrubý, 1999)

Znakový jazyk je přirozený jazyk a není závislý na mluveném jazyce. Slyšící společnost se mylně domnívá, že každé slovo v mluveném jazyce je vždy zastoupeno jediným znakem, což není pravdou. Jeden znak může odpovídat významu i celé krátké větě v mluveném jazyce anebo naopak, kdy jedno slovo může být ukázáno několika znaky. (Strnadová, 1998)

Znakový jazyk je také plnohodnotný jazyk, což dokazují výzkumy, které byly prováděny především v USA. Tyto výzkumy jednoznačně prokázaly, že znakové jazyky mají všechny potřebné charakteristiky jako mají ostatní přirozené jazyky. Znakové jazyky mají svůj vlastní slovník znaků a svou vlastní gramatiku, která se od gramatiky českého jazyka podstatně liší. (Hrubý, 1999)

Dle zákona č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je definován jako „přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.“

Mezi českým znakovým jazykem a českým jazykem jsou značné rozdíly. Základním rozdílem je ten fakt, že český znakový jazyk je realizován v trojrozměrném prostoru a je simultánní, to znamená, že lze prezentovat několik znaků současně, což u českého jazyka nelze. Simultánnost je realizována pomocí nemanuálních prostředků jako jsou mimika, pohyby hlavy a trupu těla, tyto prostředky nesou obvykle gramatickou platnost. Jsou však také doprovázeny manuálními prostředky, které slouží k vyjádření významů slov. K manuálním prostředkům patří místo provedení znaku, tvar a orientace ruky či rukou a pohyb, který vykonávají. (Souralová, 2010)

V průběhu dějin lidstva se názory na význam znakového jazyka zřetelně měnily a na přelomu 19. a 20. století se hovořilo o tom, že neslyšící se naučí víceméně sám mluvit, bude-li

odezírat a nebude-li mít jinou příležitost komunikace. V takovém případě stačí zakázat přirozené posunky a znakový jazyk. Lidé, kteří jsou odpůrci znakového jazyka, zastávají názor, že znakové jazyky nejsou plnohodnotné přirozené jazykové systémy. Tyto názory přetrvávají dodnes. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

3.2 Znakovaná čeština

Je přirozeným jazykovým systémem, který patří mezi uměle vytvořené systémy. Byl sestaven slyšícími lidmi, aby se snáze domluvili s neslyšícími. Znakovaná čeština neboli chceme-li znakový český jazyk je založen na tom, že vyslovená česká věta využívá gramatické a syntaktické prostředky českého jazyka a místo slov využívá znaky, jež odpovídají českému znakovému jazyku. Znakovaná čeština je tedy tzv. pidginem, což znamená, že znakovaná čeština vznikla smícháním dvou na sobě nezávislých jazykových systémů. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

Hrubý (1999, s. 72) charakterizuje znakovanou češtinu takto: „Znakovaná čeština je umělý posunkový kód, plně závislý na jiném jazyce – češtině. Znakovaná čeština velice usnadňuje neslyšícím odezírání. Je zcela nezastupitelná v situacích, kdy společně hovoří neslyšící a slyšící, kteří neumějí znakový jazyk. Slyšící se ji mohou naučit mnohem snáze než český znakový jazyk. Tím, že používá stejných znaků jako český znakový jazyk, nezpůsobuje tak velkou vzájemnou izolaci uživatelů znakované češtiny a českého znakového jazyka. Většina neslyšících je totiž schopna do znakované češtiny „přepnout“.“

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob vymezuje znakovanou češtinu jako „komunikační systém, který využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka. Znakovaná čeština v taktilní formě může být využívána jako komunikační systém hluchoslepých osob, které ovládají český jazyk.“

3.3 Gestuno

Gestuno je nadnárodní, internacionální znakový systém, který je určen zvláště pro tlumočení oficiálních textů. První slovník Gestuna byl vydán Britskou asociací neslyšících. O jeho rozšíření se zasluhuje i vydání slovníku Gestuna v roce 1979 ve Varně. Právě Bulharsko je zemí, jež s využíváním Gestuna má největší zkušenosti. Další uplatnění Gestuna najdeme jen v několika málo zemích, jež je používána poměrně úzkou skupinou profesionálů.

Největší překážkou jeho skutečně internacionálního využití je nutnost spolulhuvení, které se simultánně nemůže realizovat ve více národních jazycích. U nás je Gestuno používáno pouze na festivalech, divadelních a mezinárodních přehlídkách. (www.ticho.cz)

Gestuno je obdobou nadnárodního mluveného systému – esperanta. Stejně jako Gestuno, se esperanto také nedočkalo širšího uplatnění v praxi a je taktěž využíván jen úzkou skupinou odborníků. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

3.4 Prstová abeceda

„Prstová abeceda je velmi starý způsob dorozumívání. Vymysleli ji slyšící lidé pro své potřeby.“ (Strnadová, 1998, s. 137)

Existuje domněnka, že již v antických dobách existovala určitá forma prstové abecedy. Nicméně první písemný záznam o prstové abecedě je až z 8. století, o nichž se zasloužil anglosaský mnich Beda Venerabilis (672-735). Prstová abeceda byla používána za účelem k trvalé mlčenlivosti, ke které se zavázali členové některých mnišských řádů. Teprve až v 16. století byla prstová abeceda využita k výuce neslyšících. (Strnadová, 1998)

Kdo poprvé publikoval první jednoruční abecedu, která byla právě určena k výuce a ke komunikaci s neslyšícími byl Melchor de Ybera a to roku 1593 ve Španělsku. Jeho abeceda obsahovala znaky pro 21 písmen. V roce 1620 tuto abecedu pozměnil a poupravil Španěl Bonet. Později byla opět upravena, ale tentokrát Španělem Pereirou pro účely francouzské výuky, jelikož počátkem 18. století se začínal věnovat neslyšícím jedincům. Tím bylo možno pomocí prstové abecedy docílit velmi přesných „překladů“ do francouzského jazyka. Což se stalo podstatou pro tzv. francouzskou vyučovací metodu, kterou později vyvinul a popsal abbé de l'Épée. Američan Gallaudet navštívil Francii a díky němu se metoda dostala i do USA. Roku 1817 v Connecticutu spolu s Francouzem Clercou založili školu pro neslyšící, ve které se vyučovalo jednoruční daktylní abecedou a tento systém je nazýván jako Americká manuální abeceda. O dvouruční abecedě se můžeme doslechnout v Anglii, konkrétně v roce 1698 ve spisu „*Digiti Lingua*“. V současné Anglii je daktylní abeceda používána i v jednoruční formě a slouží při výchově a vzdělávání dětí, ale také i jako pomůcka při běžné komunikaci. Není na škodu se zmínit i o smíšených manuálních abecedách, například italské nebo jugoslávské, při kterých se jednoruční i dvouruční tvary rukou používají zároveň. V roce 1963 Světová federace neslyšících přijala na svém mezinárodním kongresu jako základ pro prstovou mezinárodní abecedu daktylní systém americký. Jež se stala i jádrem pro prstové

abecedy ve většině zemích, avšak dle požadavků a ve vztahu k uživatelskému jazyku jsou upraveny. Většinou se jedná o jednoruční formy. (Potměsil, 1992)

Prstová abeceda neboli také daktylní abeceda, daktylní řeč, daktylotika či prstnice, je slovní vizuálně-motorický komunikační systém, při kterém se písmena vyjadřují pomocí různých pozic a postavení prstů. Souhrnné spojení jednotlivých písmen tvoří slova stejně tak, jako se hlásky slučují do slov v mluvené řeči. Prstová řeč je vizuální podobou doslovného, přesného až absolutního překladu textu z hlediska formálního. Prstová řeč je založena na prstové abecedě. (Krahulcová, 2002)

Prstová abeceda může být realizována pomocí jedné ruky, zde budeme hovořit o jednoruční abecedě, nebo pomocí obou rukou, což z toho vyplývá, že budeme hovořit o dvouruční abecedě. Nejčastěji se prstová abeceda užívá u neznámých slov, názvů, jmen či příjmení, pro který neexistuje zažitý znak znakového jazyka. Prstová abeceda není vhodná pro běžnou komunikaci, je pouze doplňkovým prostředkem, který komunikaci se sluchově postiženými ulehčuje. (Potměsil, 1999)

V našich podmínkách se více upřednostňuje prstová abeceda dvouruční, jelikož je snadnější na produkci a příjem, ale také proto, že je snadno srozumitelná pro slyšící jedince. (Kuchařová, 2005)

Tabulka č. 1 Výhody a nevýhody prstové abecedy

Výhody prstové abecedy	Nevýhody prstové abecedy
vizuálně-motorická existence	slova jsou hláskovaná
ve vizuální rovině – analýza a syntéza slov	pomalejší než mluvení
snadno naučitelná a produkovatelná	neumožňuje obecně srozumitelné dorozumívání s většinovou společností
není potřeba papíru ani tužky	náročný rozvoj v předškolním věku, ve škole dochází k útlumu
rychlejší než písmo	odvádí neslyšícího od odezírání
přesně vyjadřuje písmeno po písmenu	
usnadňuje vštípení slov do paměti a znovu vybavení	
ulehčují diferenciaci a identifikaci souhláskových skupin, gramatických koncovek	

(Krahulcová, 2002)

3.5 Odezírání

„Odezírání je vnímání orální mluvy zrakem a její chápání podle pohybů úst, mimiky tváře, výrazu očí, gestikulace rukou i celého těla.“ (Sovák in Krahulcová, 2002, s. 193)

Hrubý (1999, s. 74) píše, že „odezírání je odhadování vyslovovaných slov z pohybu mluvidel – rtů, zubů, jazyka, lícních svalů. Již z principu není možné odezírat vše.“

Sluchově postižený jedinec vnímá mluvenou řeč zrakem a nejvíce se soustředí na pohyby mluvidel, které přijímá jako kinémy. Kiném je jednoduchý mluvně pohybový útvar, který je zrakem odlišitelný od jiných mluvně pohybových útvarů. Pro jeden kiném neexistuje pouze jeden foném, ale pro jeden kiném může existovat několik fonémů neboli hlásek. Celkem je kinémů dvanáct, z toho pět pro samohlásky a sedm pro souhlásky (některá literatura uvádí osm). (Krahulcová, 2002)

Tabulka č. 2 Přehled kinémů

KINÉMY		
Samohlásky	„a,á“, „e,é“, „i,í“, „o,ó“, „u,ú“	
Souhlásky	Bilabiální kiném	„p,b,m“
	Labiodentální kiném	„f,v“
	Lingvoalveolární kiném	„t,d,n,t',d',ň“
	Kiném ostrých sykavek	„s,z,c,ř“
	Kiném tupých sykavek	„š,ž,č“
	Lingvoalveolární a vibrační kiném	„l,r,j“
	Velární kiném	„k,g“
	Bez kinému	„h,ch“ a velární „n“

(Krahulcová, 2002)

Poměrně dobře se odezírají samohlásky, jsou oporou odezírání. Ze souhlásek lze rozpoznat zrakem jen asi třetinu. Úspěch odezírání závisí na několika podmínkách. Rozlišujeme vnější a vnitřní podmínky. (Krahulcová, 2002)

⇒ Vnější podmínky odezírání:

- Osvětlení – je důležité, abychom dobře viděli tvář mluvící osoby, nejlépe natočením obličeje proti zdroji světla tak, aby nevznikaly stíny.
- Konverzační vzdálenost – doporučuje se vzdálenost mezi 0,5 – 4 metry. Je to však velmi individuální, závisí na věku i zkušenostech mluvících

a odezírajících, u malých dětí se vzdálenost zkracuje, u dospělých je konverzační vzdálenost delší. Důležitá je i výšková úroveň hlavy obou účastníků komunikace, která by měla být v přibližně stejné úrovni.

- Vizually přiměřená mluvní technika – zde má důležitou roli správná artikulace, která má být mírně zvýrazněna, mírně zpomalená a pečlivá. Tempo řeči se přizpůsobuje odezírajícímu.
- Podpůrné složky odezírání – celkový výraz obličeje a doprovodná gestikulace. (Krahulcová, 2002)

⇒ **Vnitřní podmínky odezírání:**

- dosažená úroveň vývoje řeči, rozsah slovní zásoby, gramatický vývoj řeči, přesnost pojmového myšlení, emoce a psychický stav organismu, schopnost obou účastníků komunikace se soustředit, sociální zkušenosti a úroveň sociálních vztahů. (Krahulcová, 2002)

⇒ **Fáze odezírání**

- Primární odezírání – již kojeneček formou odezírání vnímá věci kolem sebe, nemusí znát jednotlivá slova, ale již při slovním spojení své matky, například jdeme papat, dítě ví, co nastane. (Janotová, 1999)
- Lexikální odezírání – v době, kdy dítě začíná mluvit, tvořit hlásky a slova dosahuje lexikálního stupně odezírání. U sluchově postiženého dítěte se toto odezírání využívá při cvičení artikulace na slabiky a hlásky či nácvik nových a komplikovaných slov. (Krahulcová, 2002)
- Integrovaný odezírání – je konečná forma odezírání, kdy jedinec zrakem plně vnímá projev mluvčí osoby. A dokáže se orientovat v jazyce. (Janotová, 1999)

Je třeba zdůraznit, že odezírání je nesmírně náročné a vyčerpávající. Úspěch odezírání je ovlivněn řadou faktorů a podmínek. Odezírání nepatří mezi spolehlivé způsoby příjmu informací během komunikace, avšak je nedílnou součástí všech komunikačních systémů sluchově postižených jedinců. Nejvíce je využívána prelingválně sluchově postiženými. (Langer, Souralová, 2006)

3.6 Mluvení a psaní

Většina společnosti se domnívá, že jedinci se sluchovým postižením mohou bez obtíží získávat informace pomocí čtení, protože mají zachovalé zrakové vnímání. Mnoho faktorů však ovlivňuje úspěch čtení sluchově postiženého jedince. Mezi tyto faktory můžeme zařadit například sociální zázemí, mentální dispozice, charakter sluchové vady a komplexní péči atd. Velké problémy se zvládnutím českého jazyka mají děti i dospělí jedinci se sluchovým postižením. Již v předškolním věku jedinci se sluchovým postižením začínají získávat čtenářské dovednosti. (www.sancedetem.cz) Tyto čtenářské dovednosti získávají pomocí globální metody čtení. (Janotová, Svobodová, 1998) Globální čtení můžeme vysvětlit jako snahu čtenáře se naučit vnímat grafickou stránku slova jako celku. (Vaněčková, 1996)

Čeština a její zvládnutí je pro většinu sluchově postižených jedinců, a to především pro prelingválně neslyšící, velmi obtížné, jelikož vybudovat si funkční systém dorozumívání, který má charakter audioorální, bez toho aniž bychom jej slyšeli, je velmi náročné. Také gramatika a skloňování jsou v českém jazyce velice těžké a náročné, s čímž se potýkají i mnozí slyšící jedinci. Problémem pro sluchově postiženého jedince je také psaný text, neboť je na první pohled jasná nedostatečná znalost jak slovní zásoby, tak gramatiky českého jazyka. (Souralová, 2007)

Podmínkou naučit se rozumět psanému textu, a zároveň vyjadřovat svoje myšlenky písemnou formou, je osvojení si psané podoby jazyka. Je nutné abychom si uvědomili, že psaná forma jazyka není jen jednoduchým převodem mluvené řeči do psaných znaků. Pro pochopení psaného textu je zapotřebí větší míra soustředěnosti i značný podíl volní stránky psychiky. Psaná forma jazyka je abstraktnější, a proto není možné vycházet ze situace, využívat mimiku či gesta a posunky s osobou, se kterou mluvíme. (Krahulcová, 2002)

4 SPECIFIKA KOMUNIKACE U OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

4.1 Specifika komunikace

Vývoj komunikačních kompetencí je u sluchově postižených jedinců značně změněn právě v důsledku jejich handicapu. Komunikačním prostředkem většinové společnosti slyšících je národní jazyk – český jazyk, s nímž se nejčastěji setkáváme v mluvené podobě. Zatímco u sluchově postižených je komunikačním prostředkem národní znakový jazyk – český znakový jazyk. Sluchově postižený se od slyšící populace ztíženou někdy až zcela chybějící možností přirozeně vnímat mluvenou řeč. Určitou kulturní odlišnost u neslyšících zapřičiňují jazyková specifika, která ztěžují socializaci sluchově postiženého jedince do majoritní společnosti. Lidé, kteří pracují se sluchově postiženými jedinci, či osoby v pomáhajících profesích, by se měli snažit co nejvíce rozvíjet, jak jazykovou a sociální kompetenci u sluchově postiženého jedince, tak především jeho osobnost, což způsobí jeho socializaci do majoritní společnosti v nejvyšší možné míře. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

Neslyšící lidé se v určitých případech chovají poněkud jinak, než kdyby slyšeli a než slyšící lidé zpravidla předpokládají. Jedinci se sluchovým postižením jsou od dětství stále mezi slyšícími lidmi. Od svého útlého věku měli příležitost sledovat neverbální projevy slyšících lidí a jsou znalci v jejich pozorování a interpretaci. Naopak to však neplatí. Slyšící lidé, kteří nejsou seznámeni se zvláštnostmi neverbálních projevů neslyšících lidí, bývají zmateni. Nejenže nedokážou rozeznat, kdy je který projev neverbální a kdy je naopak součástí verbálního znaku, ale také jsou někdy překvapeni jiným chováním, které je přizpůsobeno stylu života „ve světě bez zvuků“. Slyšící pozorovatelé vnímají toto rozdílné chování mnohdy jako „divné“, „nezdvořilé“, či dokonce nepříjemné, avšak při ztrátě sluchu je přirozené, účelné a často i nutné. (Strnadová, 2008)

Specifika komunikace osob se sluchovým postižením, která se výrazně odlišují od komunikace slyšících lidí patří:

- potřeba stálého udržování očního kontaktu,
- nutnost mimiky,
- narušení osobní zóny,
- případná komunikační deprivace. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

4.2 Potřeba stálého udržování očního kontaktu

Na slyšícího člověka můžeme mluvit i v případě, když se na vás nedívá. Pomocí sluchu hned pozná, že hovoříme a o čem hovoříme. Avšak neslyšícího člověka musíme předem upozornit na to, že hodláme mluvit, aby se na nás mohl včas podívat. Slyšící lidé si často neuvědomují, že před rozhovorem s neslyšícím člověkem je nutné navázat oční kontakt. Což bývá pro neslyšícího stálým zdrojem problémů. Avšak pomocí různých kontaktních signálů můžeme navázat oční kontakt. Kontaktní signály jsou:

- optické signály – mohou být přímé nebo zprostředkované,
- dotykové signály – taktéž jako optické signály mohou být přímé nebo zprostředkované,
- vibrační signály. (Strnadová, 2008)

⇒ Optické signály

Jednou z možností optického signálu je zhasnutí a rozsvícení umělého osvětlení, pomocí kterého upoutáme pozornost více neslyšících osob pohromadě, jež se například účastní nějaké akce ve velkém sále. Není to však vhodné pro navázání kontaktu s jednou osobou, avšak v domácích prostředí to může být účinné. Další možností, jak upoutat pozornost neslyšícího je pohyb, a to tak, že máváme v jeho zorném poli, aby tento pohyb spolehlivě zachytil. Výše jsem se zmínila o tom, že optické signály mohou být přímé nebo zprostředkované. Přímý optický signál znamená, že máváme konkrétně na tu osobu, kterou potřebujeme oslovit. Zprostředkovaný optický signál znamená, že jiná osoba, se kterou nechceme mluvit, zachytí mávání, pomocí tohoto mávání naznačíme, aby upozornila neslyšícího, se kterým chceme navázat kontakt. (Strnadová, 2008)

⇒ Dotykové signály

Pokud chceme hovořit s neslyšícím, který je v naší bezprostřední blízkosti a zrovna se na nás nedívá, můžeme na sebe upozornit dotykem. Neslyšící lidé určitý druh dotyku považují za zcela běžný kontaktní signál a to i tehdy, kdy se mezi sebou neznají. Tento druh signálů prostřednictvím dotyku využívají také při kontaktu se slyšící společností. Avšak slyšící lidé nejsou zvyklí na dotyky cizích lidí a může jim to dokonce i vadit. Proto je třeba slyšícího člověka upozornit na význam dotyků, aby nedošlo k nedorozuměním. Dotykové signály jsou přímé a zprostředkované, tak jak je tomu i u optických signálů. Jestliže chceme získat pozornost neslyšícího, tak u přímého dotykového kontaktního signálu se jej dotkneme.

Přičemž musíme respektovat určitá pravidla. Dotýkáme se zásadně jen rukou, dotyk musí být jemný a je dovolen jen na určitých místech. (Strnadová, 2008)

Langer (in kolektiv autorů, 2008, s. 14) vymezuje:

- „povolené doteky: ramena, horní části paží, vnější části stehen (pouze v případě sezení a přátelského nebo důvěrného vztahu obou komunikujících),
- nepovolené doteky: hlava, ruce, přední část trupu, doteky zezadu.“

U zprostředkovaného dotykového kontaktního signálu využíváme jinou osobu, které se dotkneme a požádáme ji, aby za nás upozornila neslyšícího, se kterým chceme mluvit. (Strnadová, 2008)

⇒ **Vibrační signály**

K navázání zrakového kontaktu neslyšící lidé využívají i vibrace. Například zaklepáním na desku stolu, o kterou se druhá osoba dotýká. V případě, že neslyšící jedinec je od nás vzdálen je možné také zadupat na podlahu. Jestliže podlaha přenáší dobře vibrace, tak se neslyšící k nám otočí. (Strnadová, 2008)

4.3 Nutnost mimiky

Významnou součástí vizuálně-motorických komunikačních systémů je mimika, gestikulace, pohyby části těla a samozřejmě výrazy obličeje, s použitím samotných znaků fungují jako sdělovací prostředek. Pro jedince sluchově postiženého je komunikace těmito prostředky mnohem důležitější, než je komunikace mezi slyšícími jedinci. Velký význam je kladen na výraz v obličeji či další neverbální projevy, které musí korespondovat s obsahem sdělení, neboť v případě špatného vzájemného použití těchto součástí komunikace, může dojít k podání nesprávné informace. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

4.4 Narušení osobní zóny

U neslyšících jedinců dochází ve větší míře k tělesným dotekům než je tomu v komunikaci mezi slyšícími a to i přesto, že vizuálně-motorické komunikační systémy nejsou postaveny na přímém fyzickém kontaktu. Při komunikaci se sluchově postiženým jedincem by slyšící jedinec měl být připraven na občasné narušení osobní zóny a měl by tuto skutečnost chápat jako běžnou záležitost v komunikaci s neslyšícími jedinci. (Langer in kolektiv autorů, 2008)

4.5 Případná komunikační deprivace

Na začátku bych nejdříve vymezila pojem deprivace. Vágnerová (2004, s. 53) vymezuje deprivaci jako „stav, kdy některá z objektivně významných potřeb, biologických či psychických, není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu.“ Langmeier, Matějček (1974, s. 19) uvádějí, že „deprivace značí ztrátu něčeho, strádání nedostatkem uspokojení nějaké důležité potřeby. Nejde o strádání fyzické, ale výlučně o nedostatečné uspokojení základních potřeb duševních (psychická deprivace).“

Existuje několik forem deprivací:

- Deprivace biologických potřeb – může se jednat o nedostatek pitného režimu, jídla a spánku, což v závěru může ohrozit tělesnou i duševní stránku člověka.
- Podněťová deprivace – znamená nedostatek podnětů, za což může nefungující rodina nebo i zdravotní stav postiženého, kterému znemožňuje podněty získávat a správně zpracovávat.
- Kognitivní deprivace – deprivaci může způsobit zanedbání po stránce výchovné a výukové. Právě z nedostatku učení se dítě nemůže dobře rozvíjet.
- Citová deprivace – pokud nedojde k uspokojení potřeby jistého citového vztahu především s matkou nebo i s jinou osobou dochází k citové deprivaci. Takovýto nedostatek může ovlivnit celkový vývoj osobnosti dítěte, jeho vztah k sobě i k jiným lidem.
- Sociální deprivace – je způsobena nedostatkem kontaktu s lidmi. (Vágnerová, 2004)

Konkrétně o komunikační deprivaci píše tito autoři Langer, Lejska a Martinková. Lejska (1994) hovoří o tom, že poruchu mezilidské komunikace způsobují především těžké sluchové vady, kdy v takovém případě se jedná o těžkopádnou komunikaci. Tudíž nastává situace, kdy spolu hovoří dva lidé a neznají řeč svého komunikačního partnera, snaží se proto vyjadřovat v co nejkratších větách, které jsou chudé a vyjadřují pouze konkrétní pojmy. Tento způsob komunikace pro obě strany je náročný a proto kontakt raději ukončí.

Langer (in kolektiv autorů, 2008) zase uvádí, že pokud neslyšící trpí těžkým stupněm sluchového postižení, může to znamenat větší a dlouhodobější komunikační izolovanost od jeho okolí, stejně jako v případě slyšícího člověka, který se nachází v cizojazyčném prostředí.

Martinková (in Jurkovičová, 2010) se také zmiňuje o komunikační deprivaci, píše o tom, že člověk se sluchovým postižením má méně komunikačních partnerů než slyšící jedinec.

Celá řada faktorů ovlivňuje vývoj osobnosti sluchově postiženého jedince, nejvýznamnějším problémem bývá omezení možnosti dorozumět se, což znamená izolaci v daném prostředí a následné obtíže v sociální orientaci. Sluchově postižené osoby bývají tudíž rychleji dezorientované, jelikož nerozumějí všemu a mohou hůře reagovat na podněty v komunikaci. Dítě, které znakuje a žije v rodině komunikující mluvenou řečí, se může cítit izolované. (Vágnerová, 2004) Sluchové postižení je handicap, který zapříčiňuje zejména komunikační bariéru. Na osoby se sluchovým postižením není nutné pohlížet s přehnaným soucitem či je litovat, i když jejich sluchové vybavení pro život je omezeno. I když nemají dostatek sluchových vjemů, není třeba podceňovat jejich schopnosti. (www.sancedetem.cz)

5 TLUMOČENÍ

5.1 Terminologická pojetí spojená s tlumočením

Termín tlumočení je chápán jako „převod sdělení mezi dvěma jazyky, který probíhá v reálném čase a následuje prakticky ihned po originální promluvě, která má být tlumočena. Jazyk, z něhož probíhá tento převod sdělení – zdrojový jazyk, i ten, do něhož je sdělení tlumočeno – cílový jazyk, může být mluvený nebo znakový.“ (www.cktjz.com)

Termín překlad, který je s termínem tlumočení často zaměňováno, je chápán jako převod písemného sdělení. Dalším termínem, který není tak běžný, je transliterace. V oblasti mluvených jazyků transliterace znamená převod písemné podoby jednoho typu písma do jiného typu písma, např. přepis textu psaného latinkou do azbuky. V oblasti tlumočení znakových jazyků transliterace znamená převod z mluveného jazyka do znakované češtiny a naopak. (Šebková, 2008) Je nutné zmínit i termín vizualizace, který v zákoně č. 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je definován v § 6 odstavec 4 takto: „Vizualizace mluvené češtiny je zřetelná artikulace jednotlivých českých slov ústy tak, aby bylo umožněno nebo usnadněno odezírání mluveného projevu osobami, které ovládají český jazyk a odezírání preferují jako prostředek své komunikace.“

S těmito pojmy úzce souvisí také termíny jako tlumočnický znakový jazyk, transliterátor znakového jazyka a vizualizátor mluveného jazyka. Avšak nejdříve se zaměříme na pojem tlumočnický obecně. Tlumočnický je osoba, která provádí tlumočnickou nebo překladatelskou činnost. Podmínkou pro úspěšný výkon povolání tlumočnicka je perfektní znalost příslušných jazyků, mezi kterými tlumočí či překládá, zároveň je také důležitá znalost kulturních daných společností, dobrá paměť, kultivovaný vzhled a vystupování, trpělivost a přesnost. Tlumočnická profese není příhodná pro osoby s poruchami paměti a koncentrace, s vadami zraku a sluchu, vadami řeči. Výjimku představuje neslyšící tlumočnický. Aby tlumočnický byl ve svém povolání profesionál je nezbytné celoživotní vzdělávání se a zdokonalování vlastních dovedností. (www.cktjz.com)

Tlumočnický znakového jazyka „při tlumočení používá český znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a který je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí.“ (www.cktjz.com)

Transliterátor znakované češtiny „při tlumočení používá jednotlivé znaky znakového jazyka, ale přidržuje se gramatiky českého jazyka. Kopíruje přitom slovosled české věty, nevizualizuje však gramatické významy nesené koncovkami českých slov. Klient si chybějící

koncovky domýšlí a do české věty doplňuje na základě své předchozí znalosti českého jazyka. Tento typ tlumočnických služeb preferují nedoslýchaví lidé nebo lidé, kteří ohluchli v pozdějším věku. Český znakový jazyk většinou neovládají. Užívají služeb transliterátora jako osoby, která jim ulehčí náročné odezírání řeči tím, že zviditelní řečená česká slova.“ (www.cktzj.com)

Vizualizátor mluvené češtiny „při tlumočení zřetelně artikuluje ústy jednotlivá česká mluvená slova tak, aby klientovi s vadou sluchu zjednodušil odezírání mluvené řeči. V případě potřeby může hůře odezíratelné slovo nahradit synonymem, které je pro odezírání snadnější. Tento typ služeb využívají především lidé s lehčí sluchovou vadou a lidé ohluchlí.“ (www.cktzj.com)

5.2 Jaké známe typy tlumočení

Existuje několik hledisek, podle kterých můžeme tlumočení rozlišit:

A/ dle délky zpracování informace,

B/ dle počtu zúčastněných osob,

C/ dle místa, kde tlumočení probíhá. (Šebková, 2008)

A/ Dle délky zpracování informace:

⇒ **Simultánní (souběžné) tlumočení**

Je to takový typ tlumočení, kdy tlumočnická práce probíhá okamžitě, kdy mluvčí hovoří. Časová prodleva u tohoto typu tlumočení je minimální, takže zpoždění trvá jen několik málo vteřin po projevu mluvčího. (Pešková, 2008) Z toho vyplývá, že mluvčí se ve svém projevu nezastavuje, hovoří uceleně, nečeká na překlad tlumočnický. (Pešková, 2008) Simultánní tlumočení je na výkon tlumočnický velmi obtížné, jelikož vyžaduje více soustředěné pozornosti a pohotovosti. (Čeňková, 2008)

V rámci simultánního tlumočení u mluvených jazyků rozlišujeme několik dalších typů:

- **Šepotání** – prosazuje se tam, kde je malá skupina nebo dokonce jen jedna osoba, která nehovoří shodným jazykem jako většina. Tlumočnický sedí blízko něj a šepem mu překládá „do ucha“. (Šebková, 2008)
- **Kabinové tlumočení** – při tomto tlumočení se využívá technického zařízení, kdy tlumočnický je v kabině a je vybaven sluchátky a mikrofonom. Pomocí sluchátek odposlouchává projev v originále a pomocí mikrofonu převádí sdělení do

cílového jazyka. (Čeňková, 2008) Uplatňuje se hlavně na různých konferencích a zasedáních. Kabiny pro tlumočnický jsou o něco málo vyvýšené, aby dobře viděli a měli přehled o tom, co se děje v sále. (Šebková, 2008)

- **Tlumočení z listu** – tlumočnický tlumočí ze zdrojového jazyka text, který je prezentován v psané podobě, jež přímo překládá do požadovaného jazyka. (Šebková, 2008) Tlumočení by mělo být plynulé, v tempu běžného ústního projevu. Tlumočnický by měl udržovat oční kontakt s posluchačem a měl by působit přirozeně a tlumočit obsah, smysl textu. Tlumočení z listu z časového hlediska krátí potřebnou dobu tlumočení, avšak je velice náročné, neboť tlumočnický musí rozdvojit pozornost ve vztahu k své vlastní činnosti. (Čeňková, 2008)

⇒ **Konsekutivní (následné) tlumočení**

Je takový typ tlumočení, kdy tlumočnický tlumočí projev mluvčího po určitých pasážích. Tlumočnický tlumočí například po několika větách anebo po několikaminutovém projevu, vše spočívá na schopnostech tlumočnického a na charakteru konkrétní situace. Od simultánního tlumočení se tedy liší v tom, že mluvčí provádí pauzy a dává prostor tlumočnickému, aby jeho část projevu přetlumočil. (Pešková, 2008)

Konsekutivní tlumočení můžeme rozlišit na:

- **s tlumočnickým zápisem** – pomocí notace,
- **z paměti** – bez záznamu. (Čeňková, 2008)

Dalším dělením může být konsekutivní tlumočení:

- **přerušované** – tlumočnický překládá po částech,
- **nepřerušované** – tlumočnický vyčkává na ukončení projevu mluvčího a poté projev přetlumočí najednou. (Čeňková, 2008)

Dalším a zároveň posledním dělením, se kterým se můžeme setkat je:

- **bilaterální** – tlumočnický tlumočí jak do svého mateřského jazyka, tak i do svého aktivního cizího jazyka,
- **jednosměrné** – tlumočnický tlumočí pouze jedním směrem a to většinou do svého mateřského jazyka. (Čeňková, 2008)

⇒ **Semi-konsekutivní tlumočení**

Jedná se o zvláštní způsob tlumočení. U tohoto typu dochází ke spojení předchozích typů tlumočení, kdy při tlumočení ve skupině jedinců může dojít ke konsekutivnímu tlumočení

jednotlivce a ostatním účastníkům se tlumočí ve formě simultánního tlumočení. Zejména se s tímto typem můžeme setkat na mezinárodních konferencích a převážně u mluvených jazyků. (Čeňková, 2008)

B/ Dle počtu zúčastněných osob:

- ⇒ **Individuální tlumočení** – tlumočení probíhá pouze pro jednu neslyšící osobu.
- ⇒ **Skupinové tlumočení** – tlumočení probíhá pro dvě a více osob sluchově postižených.
- ⇒ **Komunitní tlumočení** – jedná se o rutinní tlumočení, které potřebné v základních situacích pro komunitu neslyšících např. tlumočení v bance, na úřadě a podobně. (Šebková, 2008)

C/ Dle místa, kde tlumočení probíhá:

Tlumočení může být ovlivněno prostředím, ve kterém probíhá. Může se jednat o specifické oblasti jako například tlumočení u soudu, při uměleckých představeních, ve vzdělávacím prostředí a jiné. Samotné prostředí, ve kterém tlumočení probíhá nabízí charakteristické situace tlumočení, jenž samotné tlumočení ovlivní. (Šebková, 2008)

5.3 Organizace

Zde uvádím přehled některých organizací, které poskytují své služby neslyšícím, ale také slyšícím občanům, jež mají zájem pomáhat těmto osobám a chtějí se o problematice sluchově postižených osob více dozvědět. Z uvedených organizací převažují ty organizace, které poskytují tlumočnické služby a které osobně považují za významné.

⇒ **Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP)**

Vznik asociace ASNEP je spojen s rokem 1992 a vznikla jako servisní organizace zastřešující subjekty pracující ve prospěch sluchově postižených nebo jejich rodičů. Nejvyšším orgánem ASNEP je shromáždění zástupců řádných členů, které se schází pravidelně jednou za měsíc. Občany různých sluchových vad, a tudíž i rozdílných zájmů, zastupuje organizace ASNEP. Život sluchově postižených občanů lze ovlivnit formou připomínek a návrhů této organizace a taktéž prostřednictvím ostatních členských organizací. Organizace ASNEP se řídí zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a prostřednictvím tohoto zákona vypomáhá sluchově postiženým osobám po celé ČR a napomáhá těmto lidem

od sociálního vyloučení, podporuje je při seberealizaci a vyrovnání se příležitostí ve slyšící společnosti. (www.asnep.cz)

Tabulka č. 3 Členské organizace ASNEP

Členové ASNEP	Bezhran – Hradecké centrum ČZJ
	Český klub nedoslýchavých – HELP
	Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ)
	Česká unie neslyšících
	Českomoravská jednota neslyšících
	Evropské centrum pantomimy neslyšících
	Federace rodičů a přátel sluchově postižených
	Institut neslyšících pro specializované vzdělávání
	Klub přátel červenobílé hole
	LORM – Společnost pro hluchoslepé
	PEVNOST – České centrum znakového jazyka
	Queer Deaf Czech
	Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR
	TROJROZMĚR – Brněnské centrum českého znakového jazyka

(www.asnep.cz)

⇒ **Česká komora tlumočnicků znakového jazyka (ČKTZJ)**

Zkrácený název této organizace je Komora. Komora je nezisková profesní organizace, která sdružuje v první řadě tlumočnický pro neslyšící, nedoslýchavé a ohluchlé klienty. Členy Komory mohou být i osoby, kteří nevykonávají tlumočnickou práci, ale zajímá je problematika Neslyšících a sympatizují s názorovými stanovisky a cíli Komory. (www.cktjz.com)

Komora byla založena v prosinci roku 2000, důvodem vzniku byla reakce na neradostnou situaci v tlumočení pro neslyšící v České republice. Ti, kteří stáli na počátku vzniku, byli Jiří Janeček, Gabriela Houdková, Fedor Krajčík, Eva Březinová a Jana Servusová. Prvním zvoleným předsedou Komory byl Jiří Janeček, který ve své funkci setrval až do prosince roku 2005. Zásadou těchto lidí vznikla organizace, která si klade za cíl zvyšovat úroveň tlumočení svých klientů tak, aby právo na poskytování hodnotně zprostředkované komunikace mohlo být prosazováno pro všechny lidi se sluchovou ztrátou. (www.cktjz.com)

Hlavními cíli organizace je hájit zájmy tlumočnicků, rozšiřovat profesionalitu tlumočení do a ze znakového jazyka, zajistit vzdělávání v oblasti tlumočení a to formou školení, kurzů či seminářů. Dalšími cíli je také snaha o navazování a udržování kontaktů s podobnými organizacemi, jak na národní, tak i na mezinárodní úrovni. (Kronusová, 2008)

Komora je členem EFSLI (Evropské fórum tlumočnicků znakového jazyka) a ASNEP (Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel). (Kronusová, 2008)

⇒ **Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka (ČSTZJ)**

Tato organizace vznikla 19. listopadu roku 1995. Její snahou je uplatňovat a obhajovat profesní, pracovně právní a sociální zájmy tlumočnicků znakového jazyka. Je také v kontaktu s vysokými školami a s dalšími institucemi, se kterými se společně podílí na zvyšování kvalifikace tlumočnicků znakového jazyka. Pořádá kurzy a kvalifikační zkoušky pro tlumočnický a lektory znakového jazyka. Tato organizace společně s OTZJ (Organizace tlumočnicků znakového jazyka) v roce 2002 dala podnět k založení Národní rady tlumočnicků a lektorů znakového jazyka (NRTLZJ). NRTLZJ je pracovní skupina, která má za úkol připravit vzdělávací systém pro tlumočnický. Organizace nevytváří vlastní projekty. Projekty, kterými se zabývá, tak většinou spadají pod jinou organizaci, např. pod Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR. Organizace neprovozuje webové stránky. (Kronusová, 2008)

⇒ **Organizace tlumočnicků znakového jazyka (OTZJ)**

Její vznik je spojen s datem 31. srpna roku 1996. Organizace zprostředkovává vzdělávací i kvalifikační kurzy pro tlumočnický a také pořádá vzdělávací kurzy pro zájemce z široké veřejnosti. Je ve spolupráci s Národní radou tlumočnicků znakového jazyka v ČR, kterou společně s ČSTZJ založila. Jeden z nejdůležitějších uskutečněných projektů je kurz mezinárodního znakového systému pod vedením zahraničního lektora z Gallaudet University, Washington D.C. v roce 2003. Webové stránky organizace jsou v přípravné fázi. (Kronusová, 2008)

5.4 Etický kodex tlumočnicků

Jistá práva a povinnosti ve své profesi musí dodržovat každý tlumočnický znakového jazyka. Taková pravidla chrání nejen klienta, ale také samotného tlumočnický. Tato práva jsou sepsaná v etickém kodexu. Různé organizace tlumočnický mají své různé kodexy, které se však téměř shodují. (Czumalová, 2008)

U nás se můžeme setkat s Etickým kodexem tlumočnicka české komory tlumočnicků znakového jazyka, v USA s Etickým kodexem RID (Registry of Interpreters for the Deaf), v Kanadě s Etickým kodexem AVLIC (Association of Visual Language Interpreters of Canada) a podobně. (www.cktzj.cz)

V určitých bodech etických kodexů se často opakují body jako mlčenlivost, kompetentnost, adekvátnost překladu, nestrannost, právo odmítnout tlumočení, následování komunikačních preferencí neslyšícího klienta, nediskriminace, odměna za tlumočení, profesní rozvoj, přiměřenost, respekt ke kolegům a klientům a v neposlední řadě dodržování kodexu. (Czumalová, 2008)

II PRAKTICKÁ ČÁST

1 Vymezení výzkumného cíle

V úvodu mé praktické části bych chtěla zdůraznit, že komunikace v dnešní společnosti má své nezastupitelné místo, jelikož díky ní je každý jedinec schopen se dorozumět a orientovat ve světě nespočetných informací. Jedinec dokáže sdělit své myšlenky, názory či postoje a naopak jiné informace zase přijmout. Nejdůležitějším přínosem pro jedince je dobrá schopnost komunikace, která doprovází každého jedince osobním, společenským i pracovním životem. Díky interpersonální komunikaci navazujeme, udržujeme i ukončujeme vztahy s ostatními lidmi. Je třeba si uvědomit, že jsou mezi námi i osoby se sluchovým postižením, které mají při navázání a udržení kontaktu určité problémy. Osoby se sluchovým postižením se domlouvají a získávají informace někdy zcela odlišným způsobem než intaktní populace. Je tedy nezbytné, abychom se při kontaktu s neslyšící osobou nezalekli odlišných způsobů komunikace a snažili se s ní domluvit i přesto, že neznáme znakový jazyk či jiné komunikační prostředky neslyšících.

Cílem praktické části je zmapovat, jak osoby se sluchovým postižením vnímají komunikaci s intaktní populací. Pro diplomovou práci byly stanoveny tyto cíle:

- Zjistit, zda osoby se sluchovým postižením při komunikaci s intaktní populací využívají kompenzační pomůcky.
- Zjistit u osob se sluchovým postižením preferovanou formu komunikace při kontaktu s učiteli nebo spolužáky na běžných základních a středních školách.
- Zjistit, zda je pro osoby se sluchovým postižením těžké oslovit slyšícího člověka.
- Zjistit, s kým mají osoby se sluchovým postižením větší problém se dorozumět.
- Zjistit, kde osobám se sluchovým postižením činí komunikace se slyšící osobou největší potíže.
- Zjistit, zda osoby se sluchovým postižením využívají tlumočnické služby a kdy tlumočnicka nejčastěji potřebují.
- Zjistit, zda využívají ke komunikaci i sociální sítě.
- Zjistit, v jaké společnosti se cítí lépe.

2 Kooperující zařízení

Vzhledem k volbě výzkumné metody dotazníku jsem oslovila a měla možnost spolupracovat s Oblastní unií neslyšících Olomouc. Díky spolupráci s touto organizací jsem získala značný počet respondentů, velkou část respondentů jsem získala také prostřednictvím e-mailu. E-mailové kontakty jsem obdržela od lektora znakového jazyka z Oblastní unie neslyšících v Olomouci, kde navštěvuji kurz znakového jazyka, tak i od učitele během studia znakového jazyka na vysoké škole.

3 Cílová skupina

Předkládaný dotazník je určen pro cílovou skupinu dospělých osob se sluchovým postižením. Výběr respondentů byl záměrný vzhledem k jejich větší zkušenosti s komunikací než u dětí se sluchovým postižením.

4 Metody sběru dat

Pro zjišťování výzkumných cílů bylo použito výzkumné metody dotazníku. Dotazník je forma písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Patří mezi nejčastěji používanou metodu k zjišťování údajů. (Gavora, 2000)

Dotazník je složen z 21 otázek, které jsou stanoveny jednoduše, srozumitelně a jsou zaměřeny na zjištění stanovených cílů. Otázky jsou uzavřené, a to z důvodu snadnějšího zpracování, pouze u dvou otázek je možnost vlastního vyjádření. Osobám, kterým byl dotazník prostřednictvím e-mailu poslán či doručen osobně, na otázky odpovídali stručně, zřetelně a jen v rámci položené otázky.

5 Postup při sběru dat

Jak již bylo řečeno, dotazníky byly vyplňovány dvěma způsoby, jednak prostřednictvím e-mailu a jednak osobně. U respondentů, kterým byl dotazník předložen osobně, jsem měla možnost být přítomna při samotném vyplňování. Respondenty mi poskytla organizace Oblastní unie neslyšících v Olomouci, kde mi vyšli velice vstřícně. Zde jsem také měla možnost, v případě nepochopení otázky, pokud se takováto vyskytla, pomocí mého znakování danou otázku ujasnit. U dotazníků poslaných elektronicky jsem přítomna nebyla, přesto se v nich chyby nevyskytly.

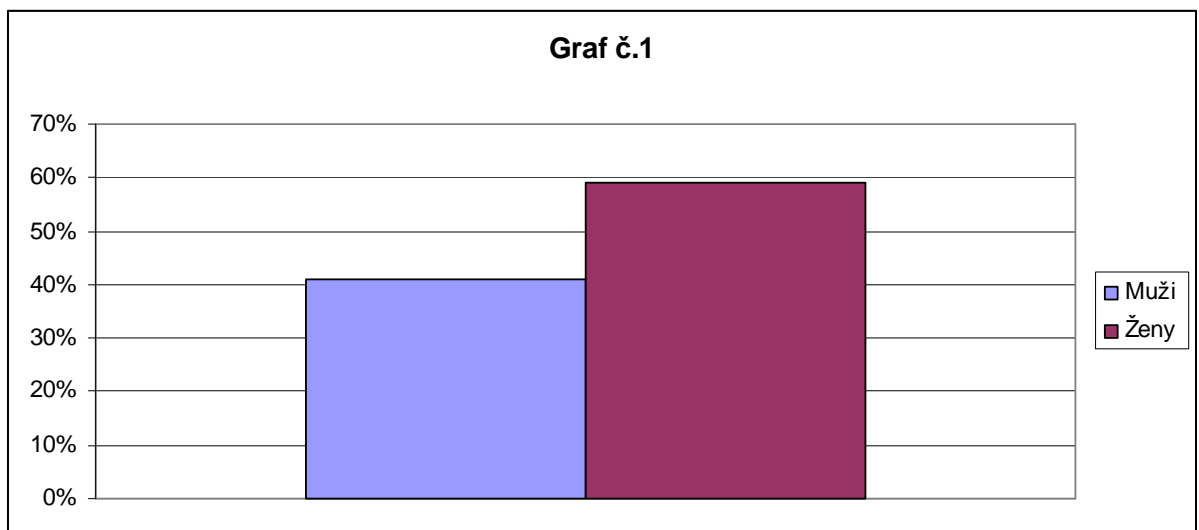
6 Vyhodnocení dotazníků

Otázka č. 1: První otázka se týkala pohlaví dotazovaných osob.

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů.

	Počet	Počet (%)
Muži	16	41,0
Ženy	23	59,0
Celkem	39	100

Graf č. 1: Pohlaví respondentů.

Komentář č. 1: Pohlaví respondentů.

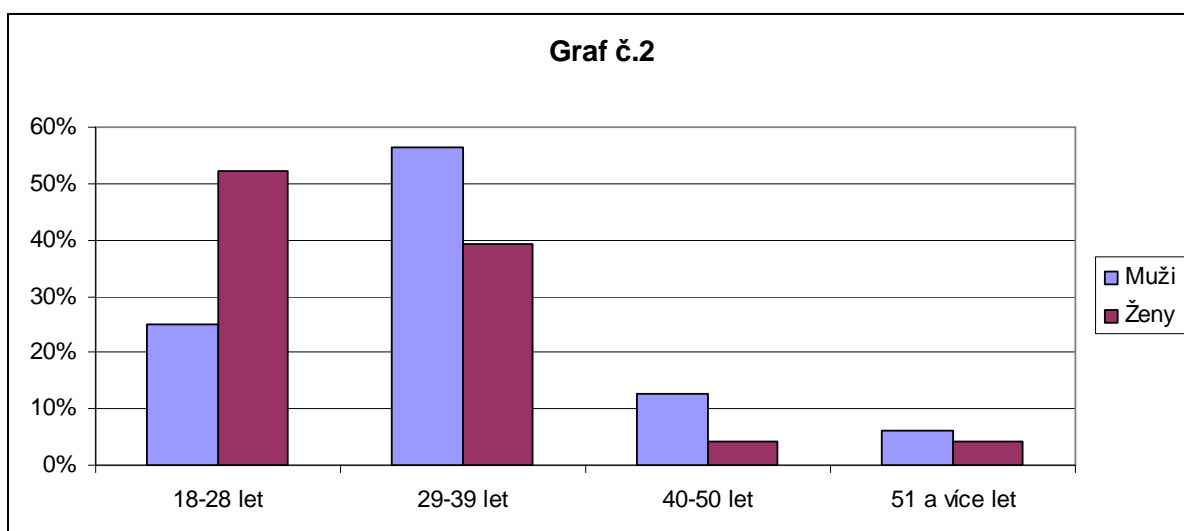
Z tabulky č. 1 a grafu č. 1 je patrné, že z celkového počtu 39 respondentů vyplnilo dotazník 23 žen, tj. 59,0% a 16 mužů, tj. 41,0%.

Otázka č. 2: Druhá otázka se vztahovala k věku osob se sluchovým postižením.

Tabulka č. 2: Věk respondentů.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
18-28 let	4	25,0	12	52,2
29-39 let	9	56,3	9	39,1
40-50 let	2	12,5	1	4,3
51 a více let	1	6,3	1	4,3
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 2: Věk respondentů.

Komentář č. 2: Věk respondentů.

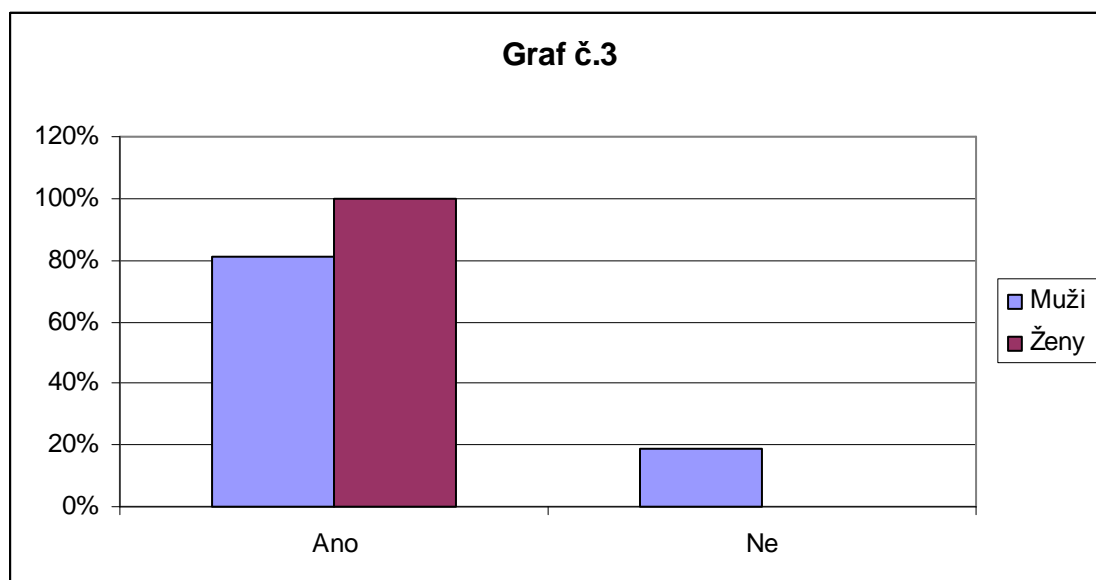
Z tabulky č. 2 a grafu č. 2 vyplývá, že nejvíce respondentů žen je zastoupeno ve věkovém rozmezí 18-28 let, což činí 52,2%, ve věkovém rozmezí 29-39 let je zastoupeno 39,1% žen a stejný počet respondentů, tj. 4,3% je zastoupeno ve věkovém rozmezí 40-50 let a 51 a více let. U mužů je nejvíce respondentů ve věku 29-39 let, což činí 56,3%, následuje skupina respondentů ve věkovém rozmezí 18-28 let, což je 25,0%, 12,5% mužů je ve věkovém rozmezí 40-50 let a 6,3% mužů je ve věkovém rozmezí 51 a více let.

Otázka č. 3: Myslíte si, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu?

Tabulka č. 3: Počet respondentů myslící si, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	13	81,3	23	100
Ne	3	18,8	0	0
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 3: Počet respondentů myslící si, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu.

Komentář č. 3: Počet respondentů myslící si, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu.

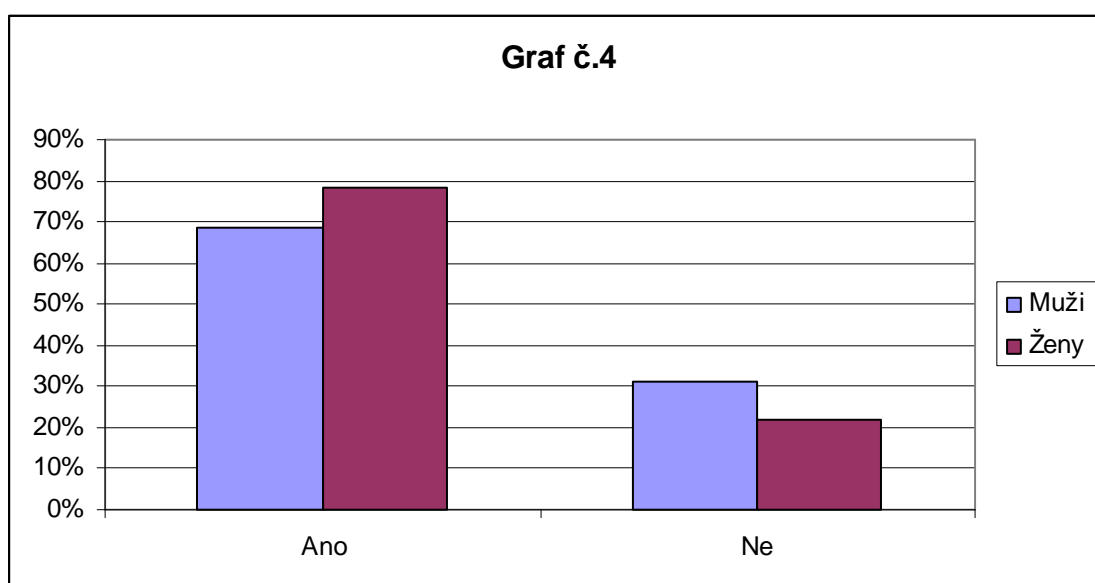
Z tabulky č. 3 a z grafu č. 3 lze vidět, že z celkového počtu 23 žen odpovědělo 100% žen, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu. Kdežto u mužů je situace jiná, z celkového počtu 16 mužů odpovědělo 81,3% mužů, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu a zbylých 18,8% mužů odpovědělo, že osoby se sluchovým postižením nemají svou kulturu.

Otázka č. 4: Užíváte při komunikaci kompenzační pomůcky (např. sluchadla, FM systém, indukční smyčku, ...)?

Tabulka č. 4: Užívání kompenzačních pomůcek při komunikaci.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	11	68,8	18	78,3
Ne	5	31,3	5	21,7
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 4: Užívání kompenzačních pomůcek při komunikaci.

Komentář č. 4: Užívání kompenzačních pomůcek při komunikaci.

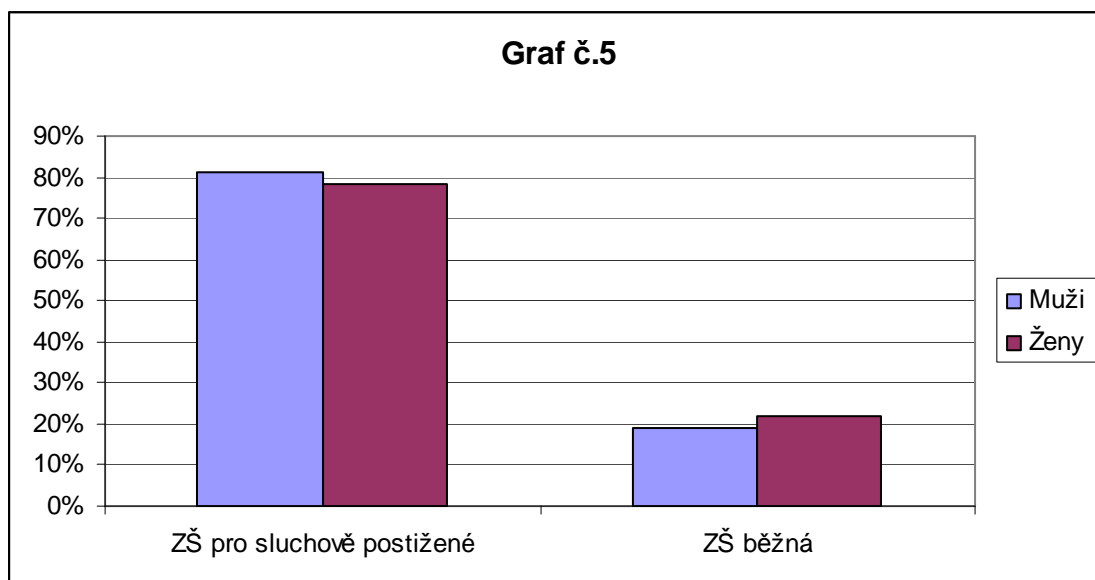
Z tabulky č. 4 a grafu č. 4 je patrné, že v počtu 18 žen odpovědělo, že při komunikaci užívá kompenzační pomůcky, což činí 78,3% a v počtu 5 žen, tj. 21,7% žen při komunikaci kompenzační pomůcky neužívá. V počtu 11 mužů, tj. 68,8% odpovědělo, že při komunikaci užívá kompenzační pomůcky a zbylých 5 mužů, tj. 31,3% odpovědělo, že kompenzační pomůcky neužívá.

Otázka č. 5: Jakou jste navštěvoval ZŠ?

Tabulka č. 5: Docházka respondentů do ZŠ pro sluchově postižené nebo ZŠ běžné.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
ZŠ pro sluchově postižené	13	81,3	18	78,3
ZŠ běžná	3	18,8	5	21,7
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 5: Docházka respondentů do ZŠ pro sluchově postižené nebo ZŠ běžné.

Komentář č. 5: Docházka respondentů do ZŠ pro sluchově postižené nebo ZŠ běžné.

Z tabulky č. 5 a grafu č. 5 vyplývá, že 78,3% žen docházelo na ZŠ pro sluchově postižené a 21,7% žen navštěvovalo ZŠ běžnou. Z mužů 81,3% docházelo na ZŠ pro sluchově postižené a 18,8% navštěvovalo ZŠ běžnou.

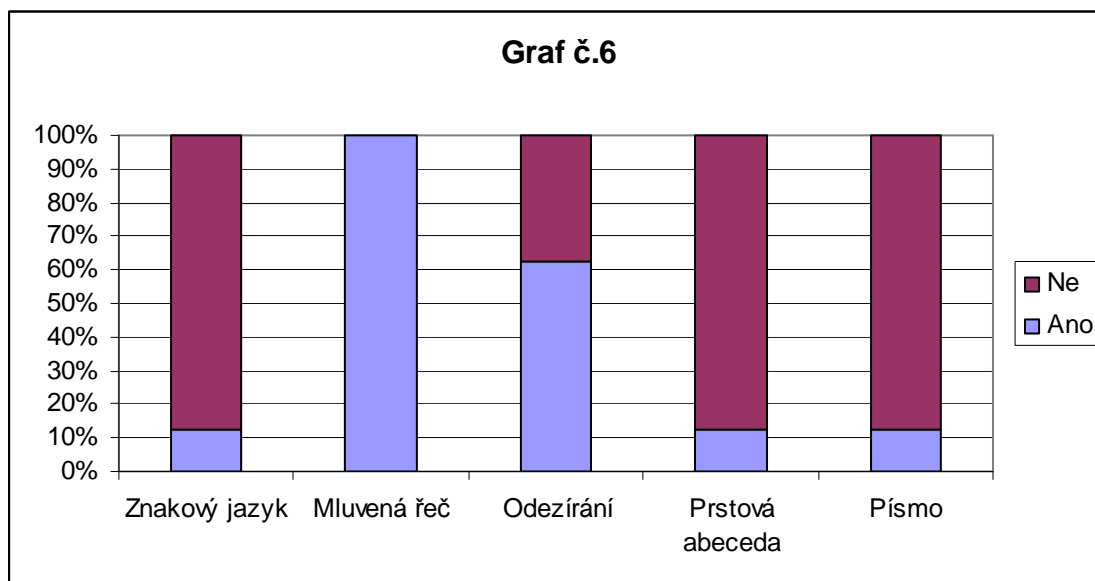
Otázka č. 6: Jestliže jste navštěvoval ZŠ běžnou (mezi slyšící – integrace), používal jste ke komunikaci s učitelem nebo se spolužáky?

Jelikož ZŠ běžnou navštěvovali jen 3 muži a 5 žen, bylo vhodné tuto otázku vyhodnotit pro muže a ženy dohromady.

Tabulka č. 6: Preferovaná komunikace na ZŠ běžné (s učiteli, se spolužáky).

	Muži i ženy									
	Znakový jazyk		Mluvená řeč		Odezírání		Prstová abeceda		Písmo	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	1	12,5	8	100	5	62,5	1	12,5	1	12,5
Ne	7	87,5	0	0	3	37,5	7	87,5	7	87,5
Celkem	8	100	8	100	8	100	8	100	8	100

Graf č. 6: Preferovaná komunikace na ZŠ běžné (s učiteli, se spolužáky).

Komentář č. 6: Preferovaná komunikace na ZŠ běžné (s učiteli, se spolužáky).

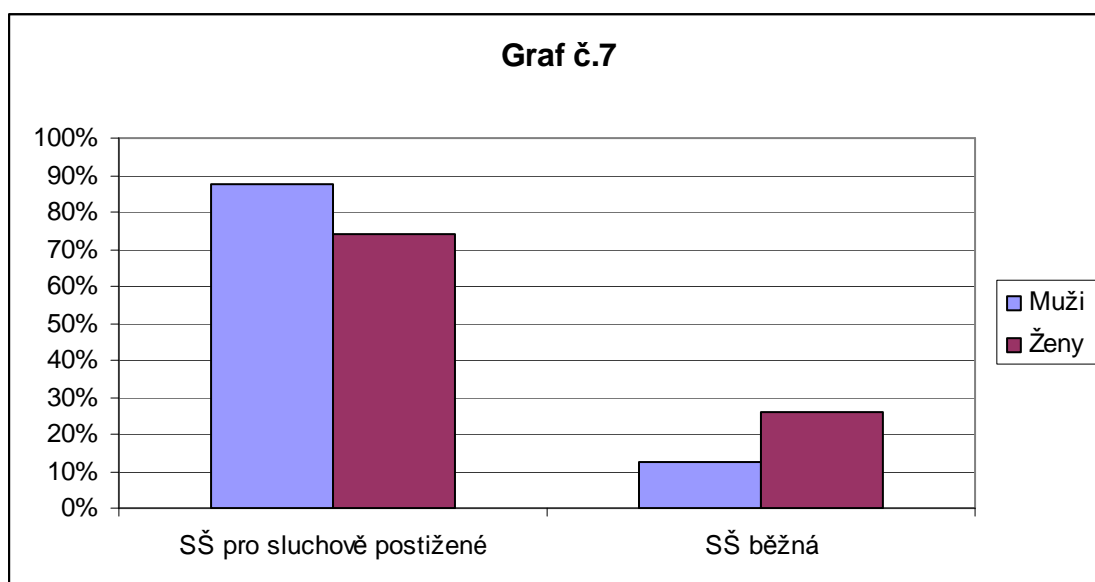
Z celkového počtu 39 respondentů navštěvovalo ZŠ běžnou 8 respondentů. Z těchto 8 respondentů 1 sluchově postižený, tj. 12,5% odpověděl, že komunikoval pomocí znakového jazyka. Mluvenou řeč užívalo všech 8 respondentů, tj. 100%, 5 respondentů při kontaktu s učitelem či se spolužáky užívalo odezírání, což činí 62,5% a stejný počet respondentů, tj. 12,5% užívalo prstovou abecedu a písmo.

Otázka č. 7: Jakou jste navštěvoval SŠ?

Tabulka č. 7: Docházka respondentů do SŠ pro sluchově postižené nebo SŠ běžné.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
SŠ pro sluchově postižené	14	87,5	17	73,9
SŠ běžná	2	12,5	6	26,1
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 7: Docházka respondentů do SŠ pro sluchově postižené nebo SŠ běžné.

Komentář č. 7: Docházka respondentů do SŠ pro sluchově postižené nebo SŠ běžné.

Z tabulky č. 7 a grafu č. 7 lze vidět, že v počtu 17 žen, tj. 73,9% odpovědělo, že navštěvuje SŠ pro sluchově postižené a zbylých 6 žen, tj. 26,1% odpovědělo, že navštěvuje SŠ běžnou. U mužů 14 respondentů, tj. 87,5% docházelo na SŠ pro sluchově postižené a 2 muži, tj. 12,5% docházelo na SŠ běžnou.

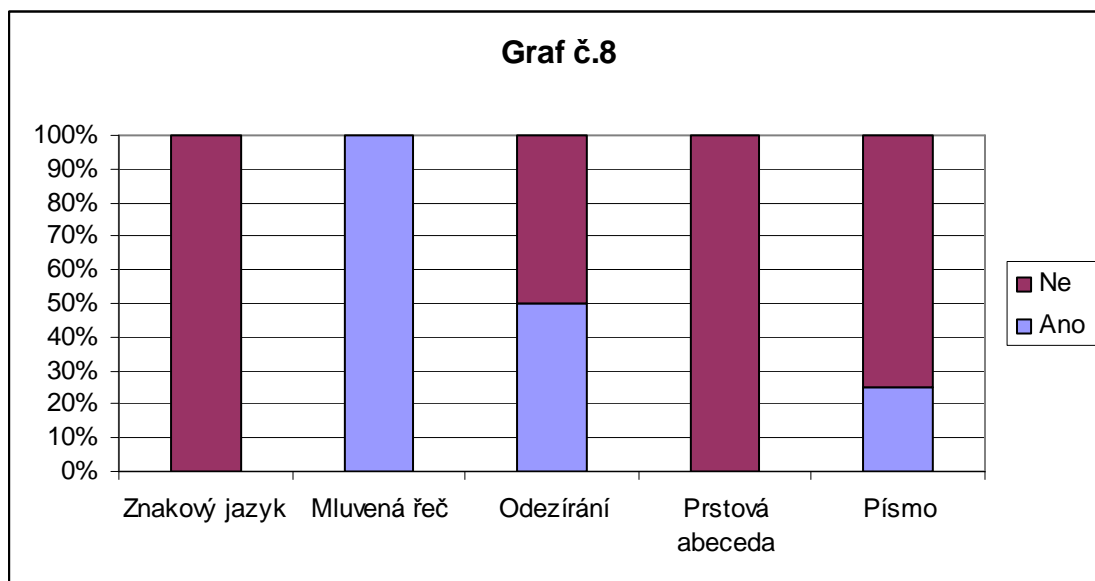
Otázka č. 8: Jestliže jste navštěvoval SŠ běžnou (mezi slyšící – integrace), používal jste ke komunikaci s učitelem nebo se spolužáky?

Vzhledem k tomu, že SŠ běžnou navštěvovali jen 2 muži a 6 žen, bylo opět vhodné tuto otázku zpracovat pro muže a ženy dohromady.

Tabulka č. 8: Preferovaná komunikace na SŠ běžné (s učiteli, se spolužáky).

	Muži i ženy									
	Znakový jazyk		Mluvená řeč		Odezírání		Prstová abeceda		Písmo	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	0	0	8	100	4	50,0	0	0	2	25,0
Ne	8	100	0	0	4	50,0	8	100	6	75,0
Celkem	8	100	8	100	8	100	8	100	8	100

Graf č. 8: Preferovaná komunikace na SŠ běžné (s učiteli, se spolužáky).

Komentář č. 8: Preferovaná komunikace na SŠ běžné (s učiteli, se spolužáky).

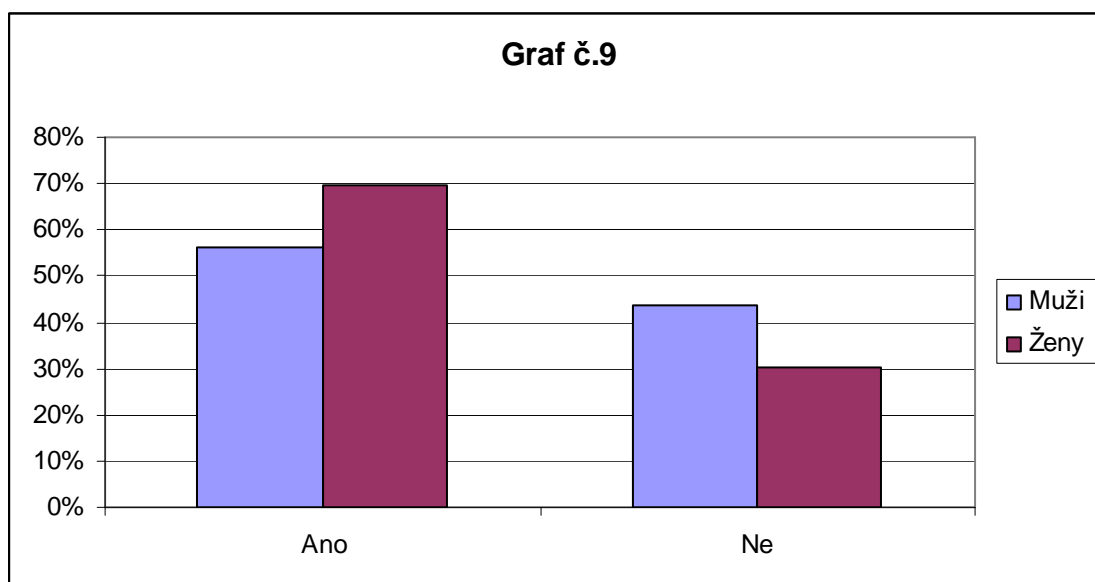
Z celkového počtu 39 respondentů navštěvovalo SŠ běžnou 8 respondentů. Všech 8 respondentů, tj. 100% odpovědělo, že ke komunikaci s učitelem či se spolužáky neužívali znakový jazyk. Naproti tomu všech 8 respondentů, tj. 100% mluvenou řeč užívali. Polovina respondentů, tj. 50% při kontaktu s učitelem či se spolužáky užívalo odezírání. Nikdo z respondentů neužíval prstovou abecedu a 25,0% respondentů užívalo písmo.

Otázka č. 9: Studoval jste i VŠ?

Tabulka č. 9: Studium na VŠ.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	9	56,3	16	69,6
Ne	7	43,8	7	30,4
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 9: Studium na VŠ.

Komentář č. 9: Studium na VŠ.

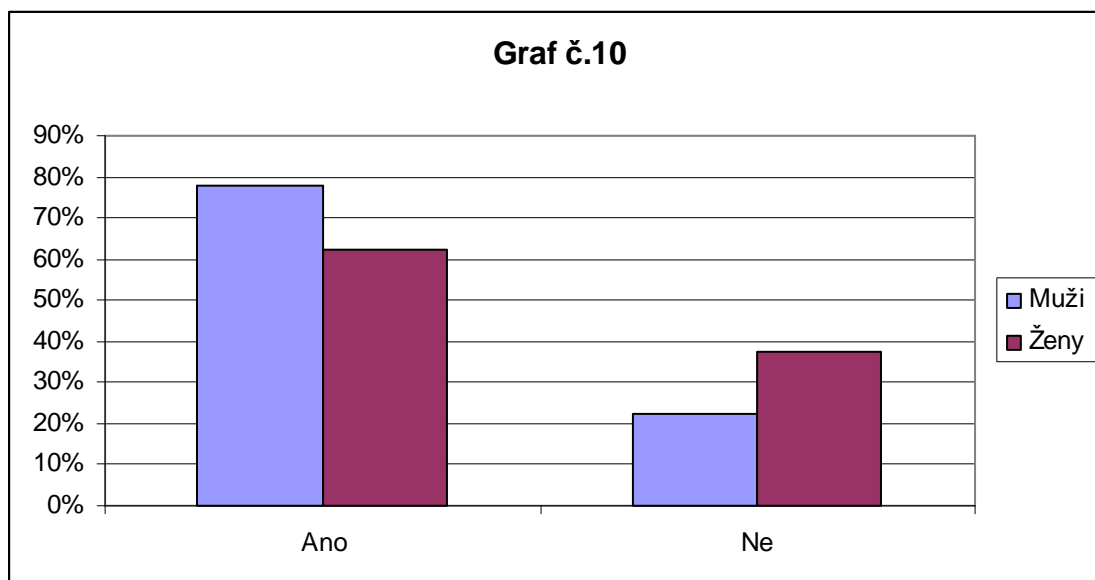
Z tabulky č. 9 a grafu č. 9 vyplývá, že 69,6% žen studuje vysokou školu a 30,4% žen vysokou školu nestuduje. Z mužů 56,3% studuje vysokou školu a 43,8% mužů nestuduje vysokou školu.

Otázka č. 10: Jestliže jste studoval VŠ, využíval jste poradenské služby (např. Centrum pomoci handicapovaným – UP v Olomouci, Teiresiás – MU v Brně, Poradna pro studenty s handicapem – UK v Praze atd.)?

Tabulka č. 10: Využití poradenských služeb během studia na VŠ.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	7	77,8	10	62,5
Ne	2	22,2	6	37,5
Celkem	9	100	16	100

Graf č. 10: Využití poradenských služeb během studia na VŠ.

Komentář č. 10: Využití poradenských služeb během studia na VŠ.

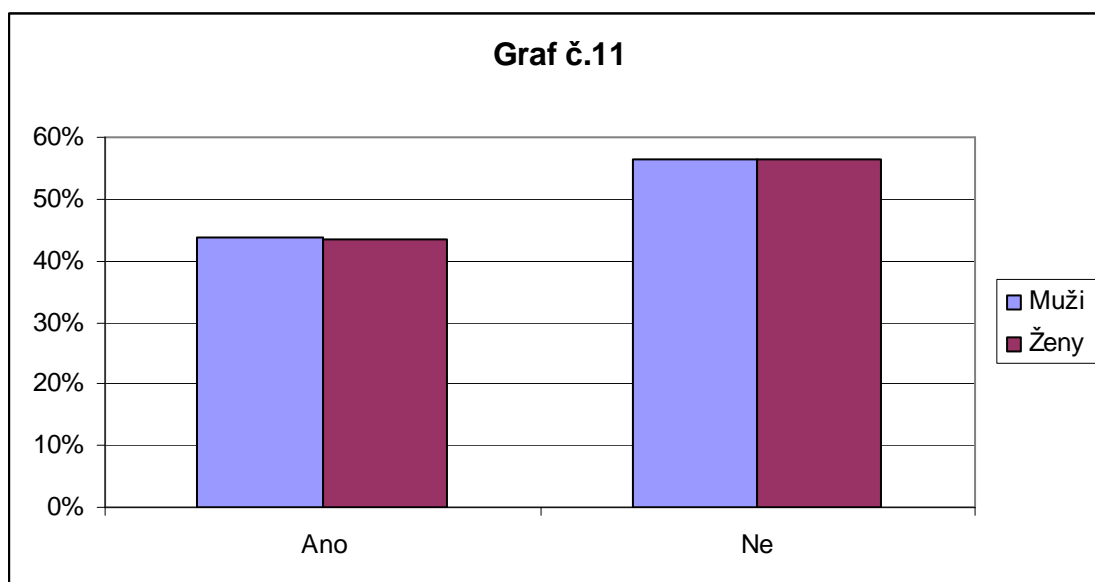
Z celkového počtu 23 žen studovalo VŠ 16 respondentů a z celkového počtu 16 mužů studovalo VŠ 9 respondentů. Z tabulky č. 10 a grafu č. 10 vyplývá, že 10 žen z celkového počtu 16 respondentů, tj. 62,5% během studia na VŠ využívaly poradenské služby a v počtu 6 respondentů, tj. 37,5% poradenské služby během studia na VŠ nevyužívaly. U mužů 7 respondentů z celkového počtu 9 respondentů, tj. 77,8% během studia na VŠ využívali poradenské služby a zbylý 2 muži, tj. 22,2% poradenské služby během studia na VŠ nevyužívali.

Otázka č. 11: Je pro vás těžké navázat komunikaci (rozhovor) se slyšící osobou?

Tabulka č. 11: Je těžké navázat komunikaci (rozhovor) se slyšící osobou.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	7	43,8	10	43,5
Ne	9	56,3	13	56,5
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 11: Je těžké navázat komunikaci (rozhovor) se slyšící osobou.

Komentář č. 11: Je těžké navázat komunikaci (rozhovor) se slyšící osobou.

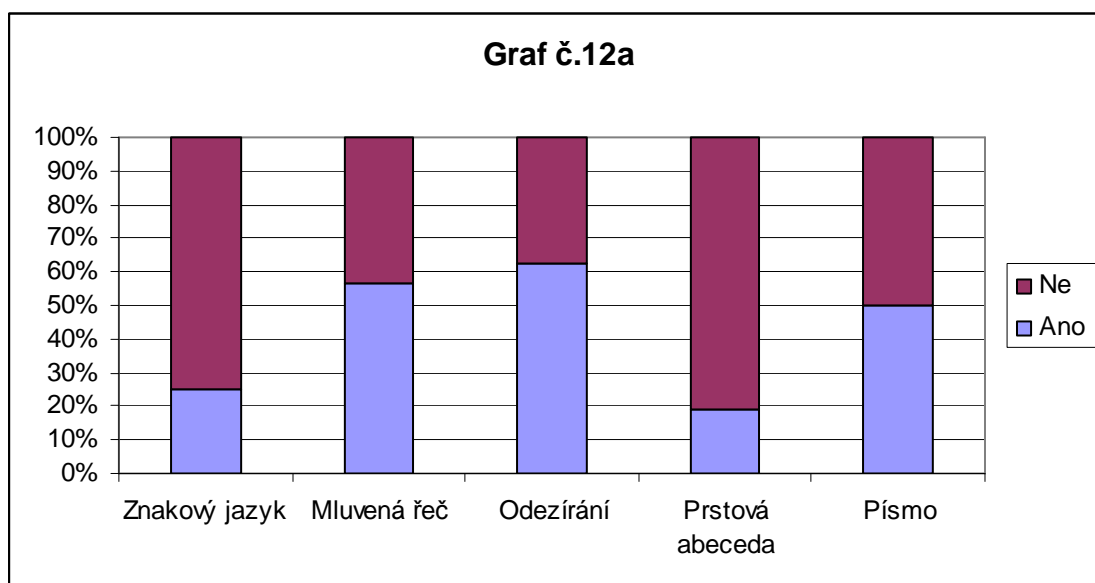
Z tabulky č. 11 a grafu č. 11 je patrné, že v počtu 10 žen, tj. 43,5% je těžké navázat komunikaci se slyšící osobou, u 13 žen, tj. 56,5% není těžké navázat komunikaci se slyšící osobou. U 7 mužů, tj. 43,8% je těžké navázat komunikaci se slyšící osobou, u 9 mužů, tj. 56,3% není těžké navázat komunikaci se slyšící osobou.

Otázka č. 12: Při komunikaci se slyšící osobou používáte?

Ačkoli ve všech otázkách srovnávám muže a ženy, tuto otázku jsem pro lepší přehlednost zpracovala zvlášť jak pro muže (tabulka č. 12a, graf č. 12a a komentář 12a), tak i pro ženy (tabulka č. 12b, graf č. 12b a komentář 12b).

Tabulka č. 12a: Preferovaná komunikace se slyšící osobou.

	Muži									
	Znakový jazyk		Mluvená řeč		Odezírání		Prstová abeceda		Písmo	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	4	25,0	9	56,3	10	62,5	3	18,8	8	50,0
Ne	12	75,0	7	43,7	6	37,5	13	81,2	8	50,0
Celkem	16	100	16	100	16	100	16	100	16	100

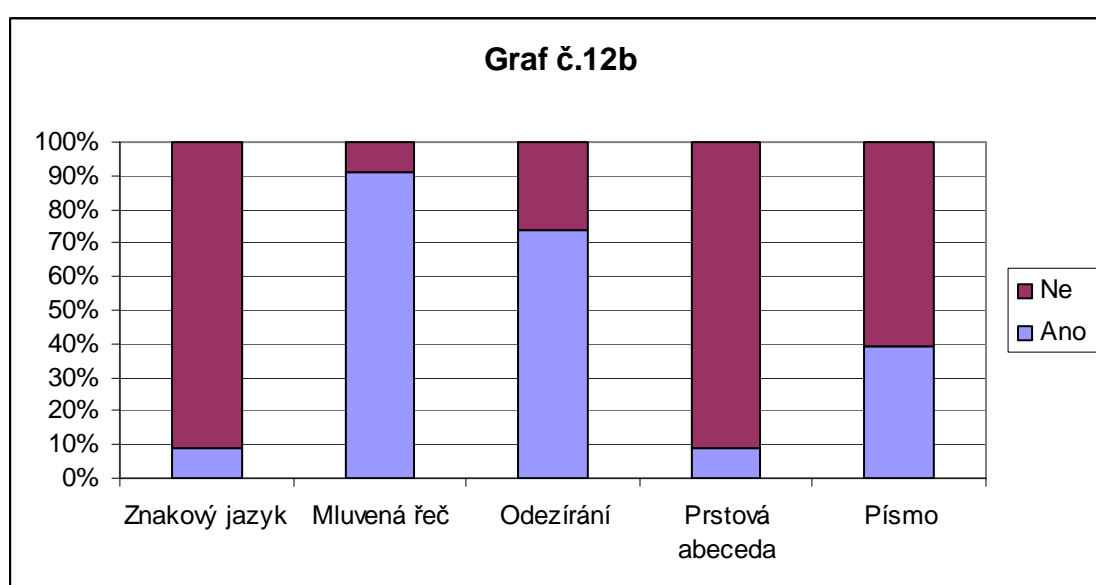
Graf č. 12a: Preferovaná komunikace se slyšící osobou.**Komentář č. 12a:** Preferovaná komunikace se slyšící osobou.

Z celkového počtu 16 respondentů 4 muži, tj. 25,0% označilo za komunikační prostředek se slyšící osobou znakový jazyk, 9 mužů, tj. 56,3% označilo mluvenou řeč, 10 mužů, tj. 62,5% označilo odezírání, 3 muži, tj. 18,8% označilo prstovou abecedu a 8 mužů, tj. 50,0% označilo písmo.

Tabulka č. 12b: Preferovaná komunikace se slyšící osobou.

	Ženy									
	Znakový jazyk		Mluvená řeč		Odezírání		Prstová abeceda		Písmo	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	2	8,7	21	91,3	17	73,9	2	8,7	9	39,1
Ne	21	91,3	2	8,7	6	26,1	21	91,3	14	60,9
Celkem	23	100	23	100	23	100	23	100	23	100

Graf č. 12b: Preferovaná komunikace se slyšící osobou.

Komentář č. 12b: Preferovaná komunikace se slyšící osobou.

Z celkového počtu 23 respondentů 2 ženy, tj. 8,7% označilo za komunikační prostředek se slyšící osobou znakový jazyk, 21 žen, tj. 91,3% označilo mluvenou řeč, 17 žen, tj. 73,9% označilo odezírání, 2 ženy, tj. 8,7% označilo prstovou abecedu a 9 žen, tj. 39,1% označilo písmo.

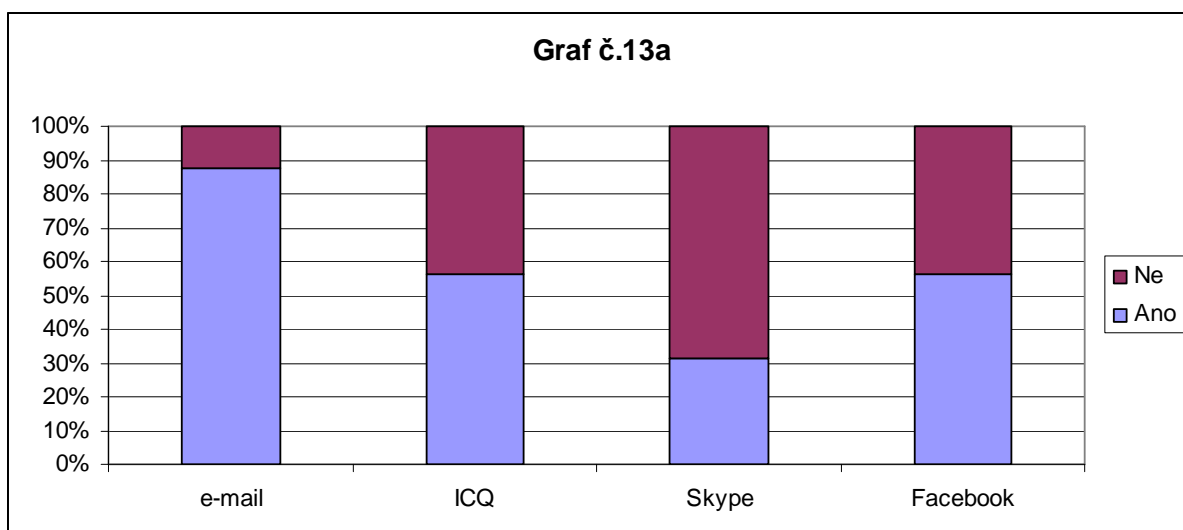
Otázka č. 13: Používáte ke komunikaci se slyšící osobou i internet?

I tuto otázku jsem pro lepší přehlednost zpracovala zvlášť pro muže (tabulka č. 13a, graf č. 13a a komentář 13a) a ženy (tabulka č. 13b, graf č. 13b a komentář 13b).

Tabulka č. 13a: Internet užívaný při komunikaci se slyšící osobou.

	Muži							
	e-mail		ICQ		Skype		Facebook	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	14	87,5	9	56,3	5	31,3	9	56,3
Ne	2	12,5	7	43,7	11	68,7	7	43,7
Celkem	16	100	16	100	16	100	16	100

Graf č. 13a: Internet užívaný při komunikaci se slyšící osobou.

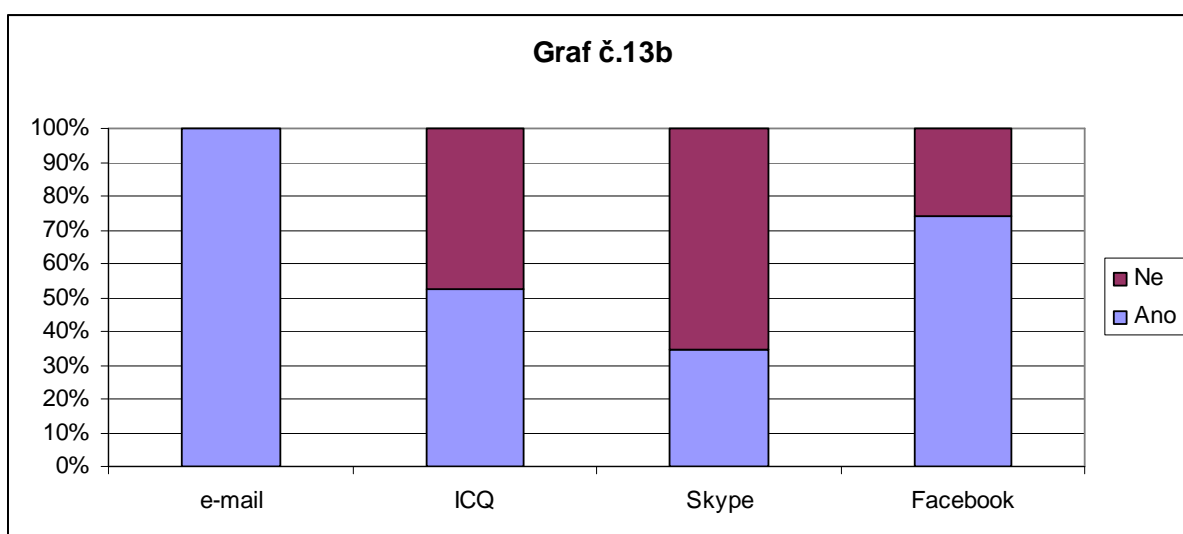
Komentář č. 13a: Internet užívaný při komunikaci se slyšící osobou.

Ze znázorněného grafu lze vidět, že 14 mužů, tj. 87,5% užívá e-mail, 9 mužů, tj. 56,3% užívá ICQ, 5 mužů, tj. 31,3% užívá Skype a 9 mužů, tj. 56,3% užívá Facebook.

Tabulka č. 13b: Internet užívaný při komunikaci se slyšící osobou.

	Ženy							
	e-mail		ICQ		Skype		Facebook	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	23	100	12	52,2	8	34,8	17	73,9
Ne	0	0	11	47,8	15	65,2	6	26,1
Celkem	23	100	23	100	23	100	23	100

Graf č. 13b: Internet užívaný při komunikaci se slyšící osobou.

Komentář č. 13b: Internet užívaný při komunikaci se slyšící osobou.

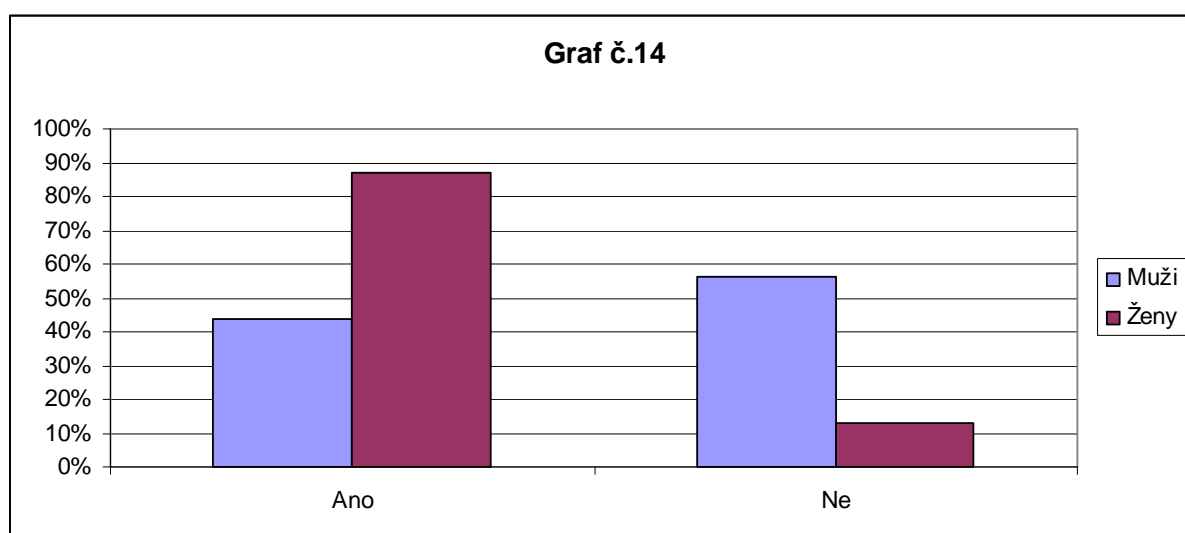
Ze znázorněného grafu vyplývá, že celkový počet respondentů, tedy 23 žen, což je 100% užívá e-mail, 12 žen, tj. 52,2% užívá ICQ, 8 žen, tj. 34,8% užívá Skype a 17 žen, tj. 73,9% užívá Facebook.

Otázka č. 14: Když slyšící osoba zjistí, že máte sluchovou vadu, je ochotna s Vámi komunikovat?

Tabulka č. 14: Situace, kdy je slyšící osoba ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	7	43,8	20	87,0
Ne	9	56,3	3	13,0
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 14: Situace, kdy je slyšící osoba ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením.

Komentář č. 14: Situace, kdy je slyšící osoba ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením.

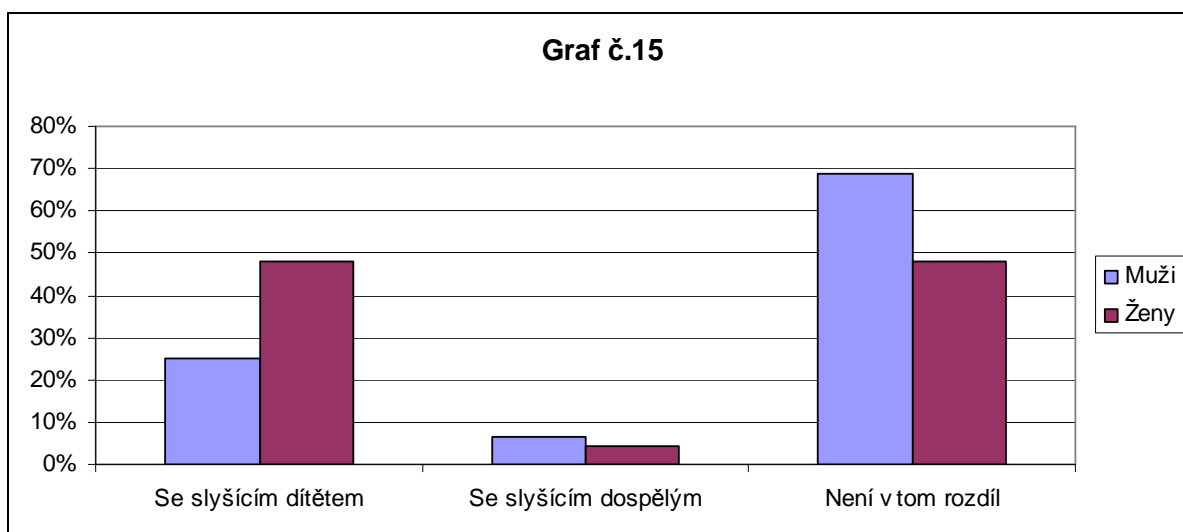
Z tabulky č. 14 a grafu č. 14 lze vidět, že 20 žen, tj. 87,0% odpovědělo, že ano slyšící osoba je ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením a zbylé 3 ženy, tj. 13,0% odpovědělo, že slyšící osoba není ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením. U mužů 7 respondentů, tj. 43,8% odpovědělo, že ano slyšící osoba je ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením a zbylých 9 mužů, tj. 56,3% odpovědělo, že slyšící osoba není ochotna komunikovat s osobou se sluchovým postižením.

Otázka č. 15: Při komunikaci se slyšící osobou máte větší problém se dorozumět?

Tabulka č. 15: Situace, kdy sluchově postižený při komunikaci se slyšící osobou má větší problém se dorozumět.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Se slyšícím dítětem	4	25,0	11	47,8
Se slyšícím dospělým	1	6,3	1	4,3
Není v tom rozdíl	11	68,8	11	47,8
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 15: Situace, kdy sluchově postižený při komunikaci se slyšící osobou má větší problém se dorozumět.

Komentář č. 15: Situace, kdy sluchově postižený při komunikaci se slyšící osobou má větší problém se dorozumět.

Z tabulky č. 15 a grafu č. 15 vyplývá, že 47,8% žen má větší problém se dorozumět se slyšícím dítětem, 4,3%, tj. 1 žena má větší problém se dorozumět se slyšícím dospělým a 47,8% žen nespátuje v tom rozdíl. U mužů 25,0% respondentů má větší problém se dorozumět se slyšícím dítětem, stejně tak jako u žen, 1 muž, tj. 6,3% má větší problém se dorozumět se slyšícím dospělým a 68,8% mužů nespátuje v tom rozdíl.

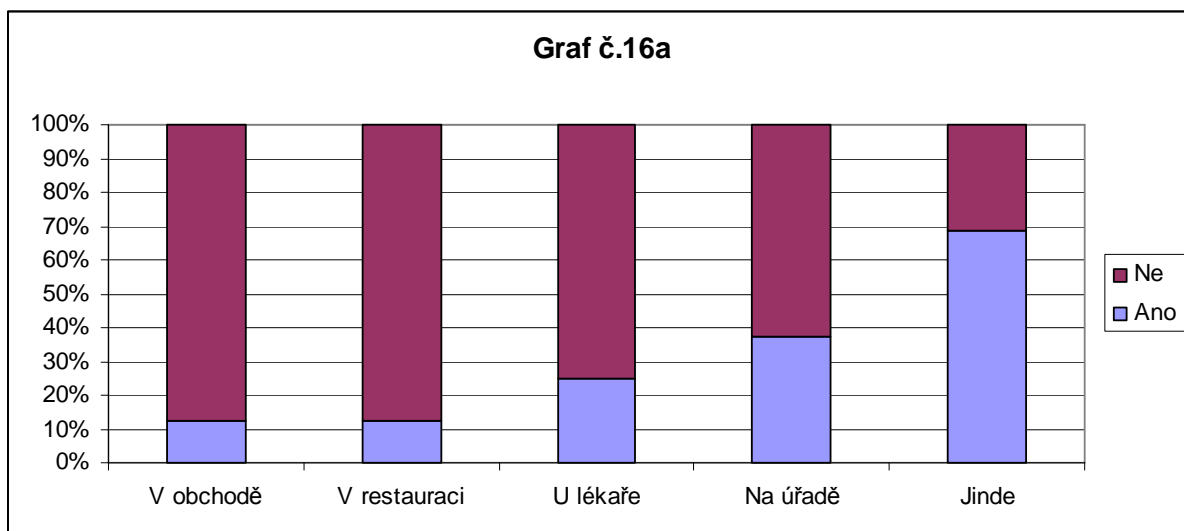
Otázka č. 16: Kde Vám komunikace se slyšící osobou dělá největší potíže?

Také tuto otázku jsem vyhodnotila zvlášť pro muže (tabulka č. 16a, graf č. 16a a komentář č. 16a) a ženy (tabulka č. 16b, graf č. 16b a komentář č. 16b).

Tabulka č. 16a: Situace, kde sluchově postiženému při komunikaci se slyšící osobou dělá největší potíže.

	Muži									
	V obchodě		V restauraci		U lékaře		Na úřadě		Jinde	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	2	12,5	2	12,5	4	25,0	6	37,5	11	68,8
Ne	14	87,5	14	87,5	12	75,0	10	62,5	5	31,2
Celkem	16	100	16	100	16	100	16	100	16	100

Graf č. 16a: Situace, kde sluchově postiženému při komunikaci se slyšící osobou dělá největší potíže.

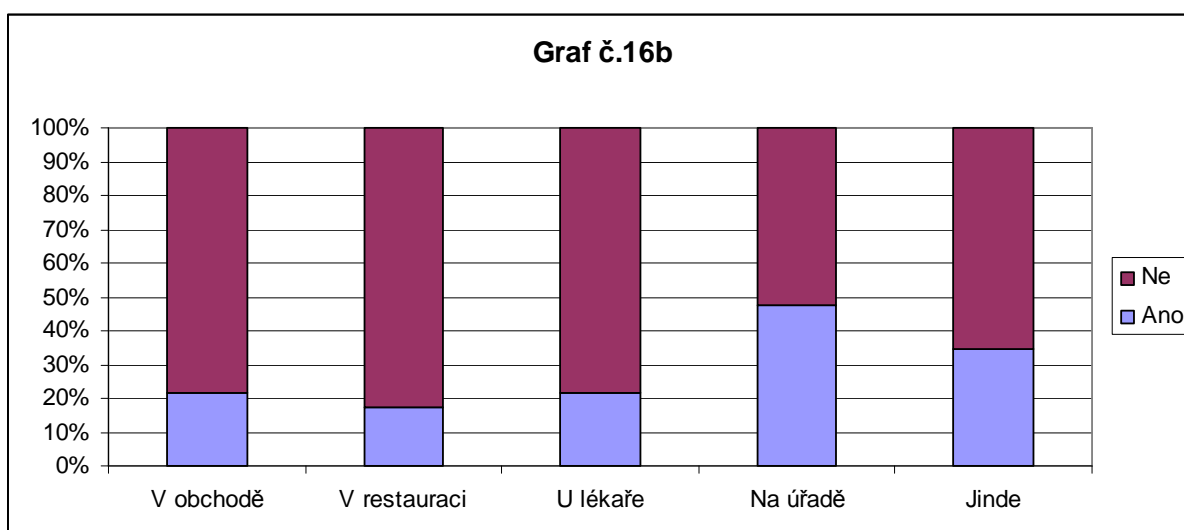
Komentář č. 16a: Situace, kde sluchově postiženému při komunikaci se slyšící osobou dělá největší potíže.

Stejný počet mužů, tj. 12,5% označilo, že největší potíže osobě se sluchovým postižením dělá v obchodě a v restauraci, 25,0% mužů označilo u lékaře, 37,5% mužů označilo na úřadě a 68,8% mužů označilo jinde.

Tabulka č. 16b: Situace, kde sluchově postiženému při komunikaci se slyšící osobou dělá největší potíže.

	Ženy									
	V obchodě		V restauraci		U lékaře		Na úřadě		Jinde	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	5	21,7	4	17,4	5	21,7	11	47,8	8	34,8
Ne	18	78,3	19	82,6	18	78,3	12	52,2	15	65,2
Celkem	23	100	23	100	23	100	23	100	23	100

Graf č. 16b: Situace, kde sluchově postiženému při komunikaci se slyšící osobou dělá největší potíže.

Komentář č. 16b: Situace, kde sluchově postiženému při komunikaci se slyšící osobou dělá největší potíže.

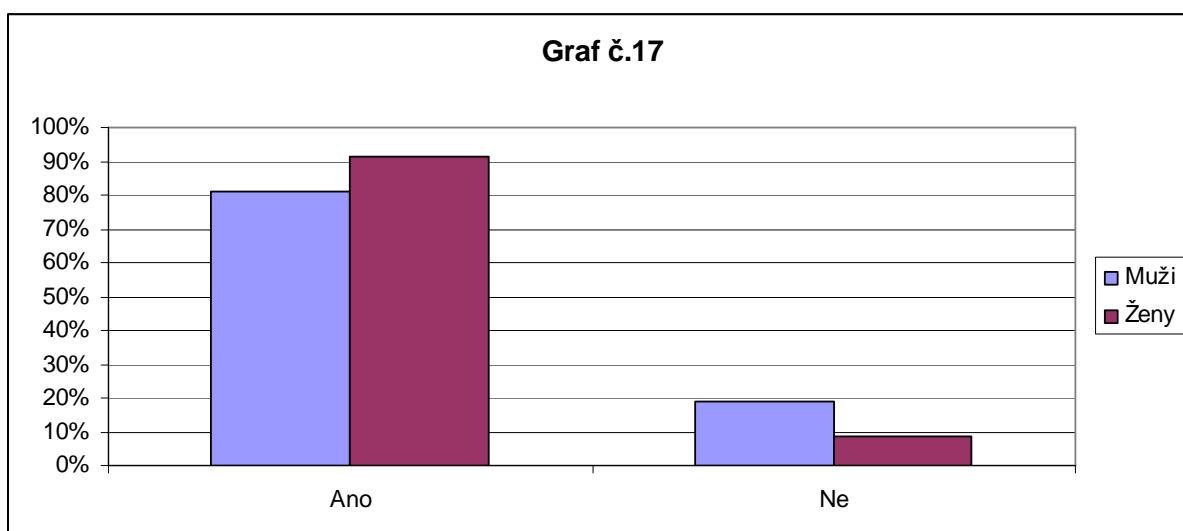
Stejný počet žen, tj. 21,7% označilo, že největší potíže osobě se sluchovým postižením dělá v obchodě a u lékaře, 17,4% žen označilo v restauraci, 47,8% žen označilo na úřadě a 34,8% žen označilo jinde.

Otázka č. 17: Potkali jste slyšící osobu, která uměla znakový jazyk?

Tabulka č. 17: Situace, kdy se sluchově postižený potkal se slyšící osobou, která uměla znakový jazyk.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	13	81,3	21	91,3
Ne	3	18,8	2	8,7
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 17: Situace, kdy se sluchově postižený potkal se slyšící osobou, která uměla znakový jazyk.

Komentář č. 17: Situace, kdy se sluchově postižený potkal se slyšící osobou, která uměla znakový jazyk.

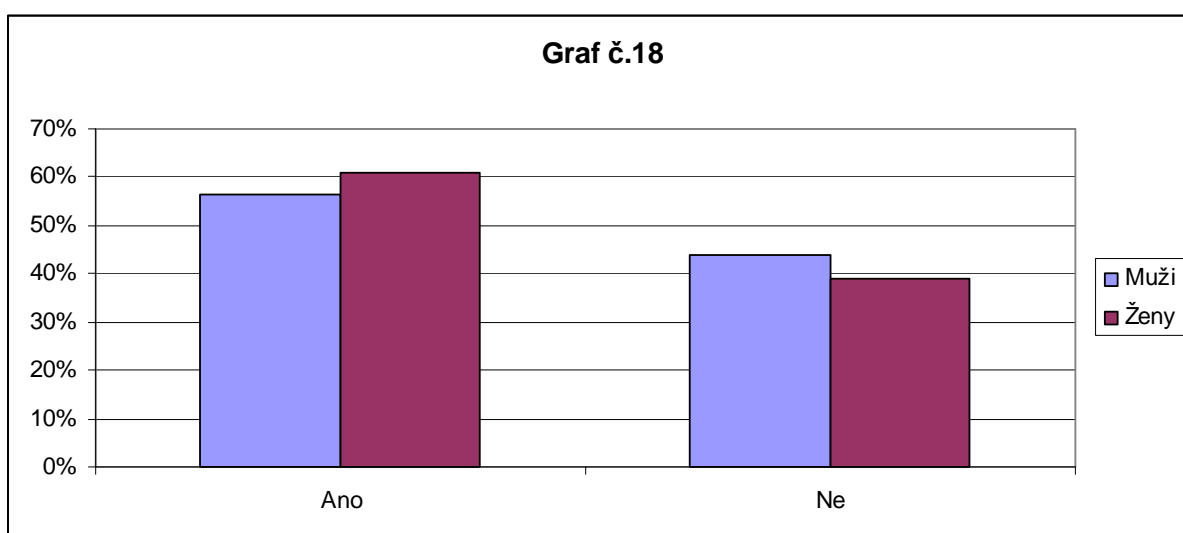
Ze zázorněného grafu je patrné, že 91,3% žen odpovědělo, že ano potkaly slyšící osobu, která uměla znakový jazyk a 8,7% žen odpovědělo, že nepotkaly slyšící osobu, která by uměla znakový jazyk. Z mužů 81,3% odpovědělo, že ano potkali slyšící osobu, která uměla znakový jazyk a zbylých 18,8% mužů odpovědělo, že nepotkali slyšící osobu, která by uměla znakový jazyk.

Otázka č. 18: Při komunikaci se slyšícími lidmi využíváte pomoc i další osoby (rodiče, sourozence, kamarády, tlumočníka, ...)?

Tabulka č. 18: Situace, ve které sluchově postižený při komunikaci využívá pomoc i další osoby (rodiče, sourozence, kamarády).

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	9	56,3	14	60,9
Ne	7	43,8	9	39,1
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 18: Situace, ve které sluchově postižený při komunikaci využívá pomoc i další osoby (rodiče, sourozence, kamarády).

Komentář č. 18: Situace, ve které sluchově postižený při komunikaci využívá pomoc i další osoby (rodiče, sourozence, kamarády).

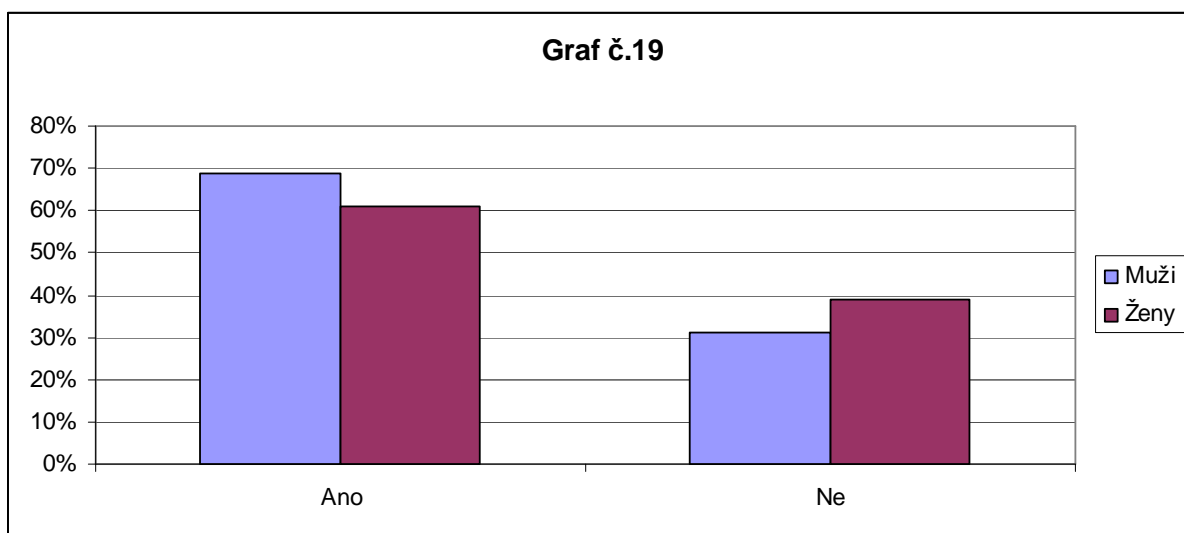
Z tabulky č. 18 a grafu č. 18 lze vidět, že 60,9% žen využívá při komunikaci se slyšící osobou pomoc i jiné osoby a 39,1% žen nevyužívá tuto pomoc. Z mužů 56,3% využívá při komunikaci se slyšící osobou pomoc i jiné osoby a 43,8% mužů nevyužívá tuto pomoc.

Otázka č. 19: Využíváte tlumočnické služby?

Tabulka č. 19: Využití tlumočnických služeb.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	11	68,8	14	60,9
Ne	5	31,3	9	39,1
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 19: Využití tlumočnických služeb.

Komentář č. 19: Využití tlumočnických služeb.

Z žen 60,9% využívá tlumočnické služby a 39,1% žen tlumočnické služby nevyužívá. Z mužů 68,8% využívá tlumočnické služby a 31,3% mužů tlumočnické služby nevyužívá.

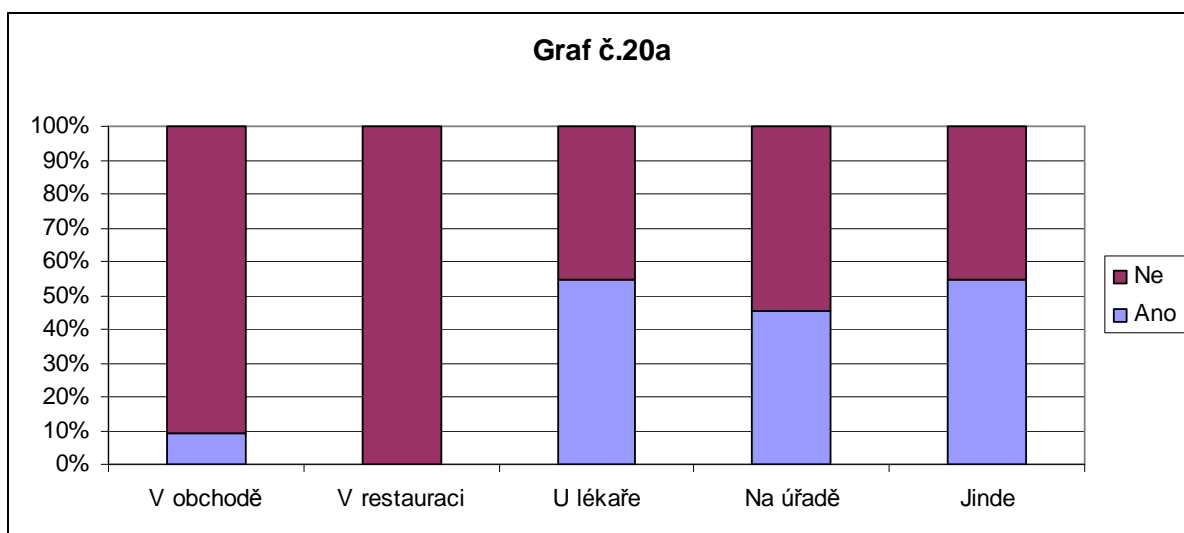
Otázka č. 20: Jestliže využíváte tlumočníka, kde ho nejčastěji potřebujete?

Opět jsem tuto otázku vyhodnotila zvlášť pro muže (tabulka č. 20a, graf č. 20a a komentář č. 20a) a ženy (tabulka č. 20b, graf č. 20b a komentář č. 20b).

Tabulka č. 20a: Situace, kdy sluchově postižený nejčastěji potřebuje tlumočníka.

	Muži									
	V obchodě		V restauraci		U lékaře		Na úřadě		Jinde	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	1	9,1	0	0	6	54,5	5	45,5	6	54,5
Ne	10	90,9	11	100	5	45,5	6	54,5	5	45,5
Celkem	11	100	11	100	11	100	11	100	11	100

Graf č. 20a: Situace, kdy sluchově postižený nejčastěji potřebuje tlumočníka.

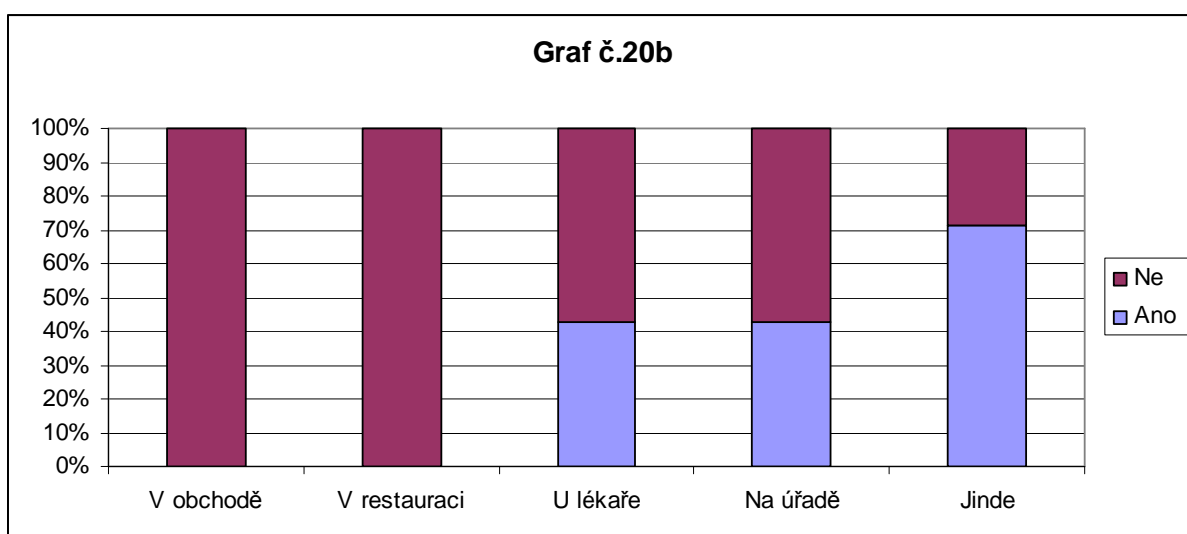
Komentář č. 20a: Situace, kdy sluchově postižený nejčastěji potřebuje tlumočníka.

Z celkového počtu 16 mužů odpovědělo, že 11 mužů využívá tlumočnické služby. Z tohoto počtu 1 sluchově postižený muž, tj. 9,1% odpověděl, že tlumočníka potřebuje v obchodě, všichni respondenti, tj. 100% odpovědělo, že tlumočníka nepotřebuje v restauraci, stejný počet mužů, tj. 54,5% označilo, že tlumočníka potřebuje u lékaře a jinde a 45,5% mužů označilo, že tlumočníka potřebuje na úřadě.

Tabulka č. 20b: Situace, kdy sluchově postižený nejčastěji potřebuje tlumočnicka.

	Ženy									
	V obchodě		V restauraci		U lékaře		Na úřadě		Jinde	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ano	0	0	0	0	6	42,9	6	42,9	10	71,4
Ne	14	100	14	100	8	57,1	8	57,1	4	28,6
Celkem	14	100	14	100	14	100	14	100	14	100

Graf č. 20b: Situace, kdy sluchově postižený nejčastěji potřebuje tlumočnicka.

Komentář č. 20b: Situace, kdy sluchově postižený nejčastěji potřebuje tlumočnicka.

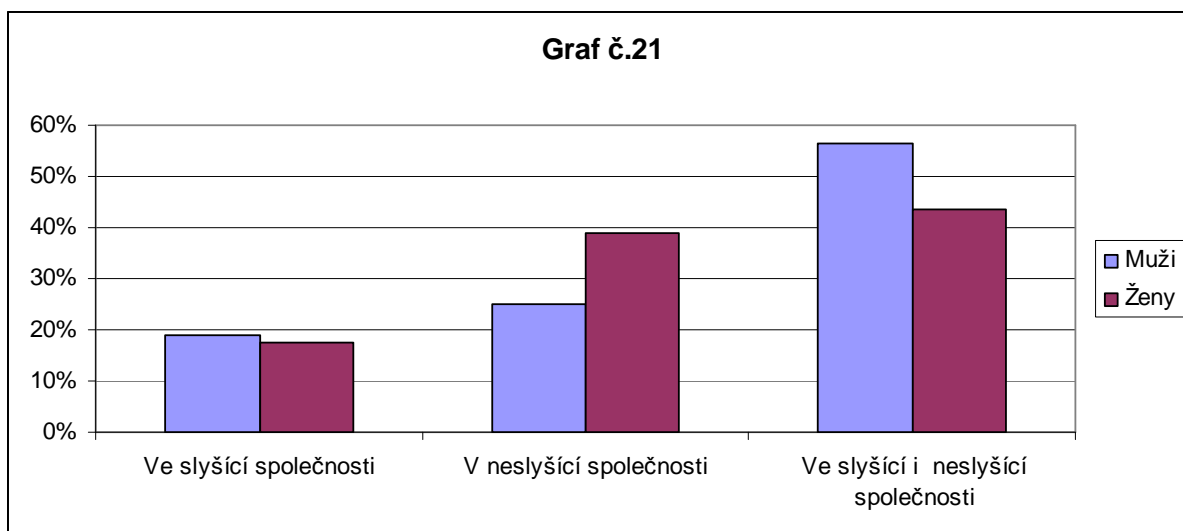
Z celkového počtu 23 žen odpovědělo, že 14 žen využívá tlumočnické služby. Z tohoto počtu všechny ženy odpověděly, tj. 100%, že nepotřebují tlumočnicka v obchodě a v restauraci, stejný počet žen, tj. 42,9% odpovědělo, že tlumočnicka potřebuje u lékaře a na úřadě a 71,4% žen odpovědělo, že tlumočnicka potřebuje jinde.

Otázka č. 21: V jaké společnosti se cítíte lépe?

Tabulka č. 21: Společnost, kde se sluchově postižený cítí lépe.

	Muži		Ženy	
	Počet	Počet (%)	Počet	Počet (%)
Ve slyšící společnosti	3	18,8	4	17,4
V neslyšící společnosti	4	25,0	9	39,1
Ve slyšící i neslyšící společnosti	9	56,3	10	43,5
Celkem	16	100	23	100

Graf č. 21: Společnost, kde se sluchově postižený cítí lépe.

Komentář č. 21: Společnost, kde se sluchově postižený cítí lépe.

Z tabulky č. 21 a grafu č. 21 je patrné, že nejvíce žen v počtu 10 žen, tj. 43,5% odpovědělo, že se nejlépe cítí ve společnosti slyšících i neslyšících, 9 žen, tj. 39,1% ve společnosti neslyšících a 4 ženy, tj. 17,4% ve společnosti slyšících. U mužů 9 respondentů, tj. 56,3% odpovědělo, že se nejlépe cítí ve společnosti slyšících i neslyšících, 4 muži, tj. 25,0% ve společnosti neslyšících a 3 muži, tj. 18,8% ve společnosti slyšících.

7 Diskuse

V praktické části jsem usilovala o zjištění postojů jedinců se sluchovým postižením ke slyšícím jedincům v rámci komunikace. Metodou dotazníků jsem se snažila poukázat na ochotu intaktní populace komunikovat se sluchově postiženými, a zároveň na odvahu sluchově postižených oslovit zdravého jedince například při potřebě pomoci.

Dle zjištěných výsledků je možné odpovědět na výzkumné cíle, které byly stanoveny v první kapitole praktické části. Všechny odpovědi dotazníku jsou zpracovány v tabulkách a v grafech v šesté kapitole praktické části, kde je možné snadno vyhledat potřebné údaje.

Byly stanoveny tyto cíle:

- **Zjistit, zda osoby se sluchovým postižením při komunikaci s intaktní populací využívají kompenzační pomůcky.**

Z výsledků lze konstatovat, že převážná část respondentů, a to jak muži (68,8%), tak i ženy (78,3%) kompenzační pomůcky při komunikaci využívají. (viz. tab. č. 4, graf č. 4)

- **Zjistit u osob se sluchovým postižením preferovanou formu komunikace při kontaktu s učiteli nebo spolužáky na běžných základních a středních školách.**

Respondenti, kteří navštěvovali běžnou základní školu preferovali nejvíce mluvenou řeč, a to všichni respondenti (100%), následovalo odezírání (62,5%) a poslední pozici se stejným poměrem zastupuje znakový jazyk (12,5%), prstová abeceda (12,5%) a písmo (12,5%). (viz. tab. č. 6, graf č. 6)

U respondentů, kteří navštěvovali střední školy, byly výsledky téměř totožné s respondenty běžných základních škol, opět všichni respondenti preferovali komunikační prostředek mluvenou řeč (100%). Další možnost komunikace bylo voleno odezírání (50%) a možnost komunikace formou písma (25%). Ani jeden z respondentů nepreferoval formu komunikace pomocí znakového jazyka (0%) a prstové abecedy (0%). (viz. tab. č. 8, graf č. 8)

- **Zjistit, zda je pro osoby se sluchovým postižením těžké oslovit slyšícího člověka.**

Z celkového počtu respondentů mužského pohlaví většina odpověděla (56,3%), že nevidí problém v navázání komunikace s slyšící osobou a tato situace byla obdobná i u žen (56,5%). (viz. tab. č. 11, graf č. 11)

- **Zjistit, s kým mají osoby se sluchovým postižením větší problém se dorozumět.**

Na základě vyhodnocení výsledků, je zřejmé, že většina mužů (68,8%) i žen (47,8%) v dorozumívání se slyšícím dospělým či slyšícím dítětem nezaznamenávají rozdíl. Zajímavé bylo zjištění, že jeden muž i jedna žena odpověděli, že pocítují značný problém při navazování komunikace se slyšícím dospělým. (viz. tab. č. 15, graf č. 15)

- **Zjistit, kde osobám se sluchovým postižením činí komunikace se slyšící osobou největší potíže.**

Největší počet mužských respondentů (68,8%) uvádělo, že velký problém při navazování komunikace mají jinde, a to například na veřejných místech s velkým počtem lidí, na vysokoškolských přednáškách nebo také v prostředí, kde se šeptá. Nejvyšší počet ženských respondentů (47,8%) se vyjádřilo, že problém komunikovat jim činí zejména na úřadech. (viz. tab. č. 16ab, graf č. 16ab)

- **Zjistit, zda osoby se sluchovým postižením využívají tlumočnické služby a kdy tlumočnicka nejčastěji potřebují.**

Značný počet mužů (68,8%) i žen (60,9%) využívá tlumočnických služeb. (viz. tab. č. 19, graf č. 19)

Vysoký počet respondentů mezi muži (54,5%) využívá tlumočnicka především u lékaře a stejné procento mužů (54,5%) uvedlo jinde, zejména při studiu na vysoké škole. U žen (71,4%) převažovala potřeba tlumočnicka jinde, zejména při studiu na vysoké škole. (viz. tab. č. 20ab, graf č. 20ab)

- **Zjistit, zda využívají ke komunikaci i sociální síť.**

Všichni respondenti ženského pohlaví (100%) uvedli, že využívají e-mail ke komunikaci formou sociálních sítí. Mužští respondenti (87,5%) taktéž uvedli, že nejvíce využívají e-mail ke komunikaci formou sociálních sítí. (viz. tab. č. 13ab, graf č. 13ab)

- **Zjistit, v jaké společnosti se cítí lépe.**

Zajímavým zjištěním byla skutečnost, že velký podíl mužů (56,3%) i žen (43,5%) uvedlo, že se cítí dobře ve společnosti slyšících i neslyšících jedinců. (viz. tab. č. 21, graf č. 21)

Jelikož počet dotazovaných byl nízký, je potřebné výsledky šetření brát za orientační.

Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo podat základní informace o komunikaci mezi neslyšícími a slyšícími. V teoretické části jsem se snažila nastínit pohled na to, co je kultura a jak je chápán pojem kultura neslyšících. Kdo se považuje za neslyšící s velkým „N“, kdo s malým „n“ a jaký je mezi těmito termíny rozdíl. Taktéž jsem se zabývala procesem komunikace, co to vůbec komunikace je, a jak můžeme komunikaci osob se sluchovým postižením zlepšit. Ke zlepšení nám mohou dopomoci kompenzační pomůcky, o kterých je zde také zmínka. Rovněž se zabývám komunikačními prostředky neslyšících a taktéž se zmiňuji, jaká jsou specifika komunikace u osob se sluchovým postižením. V neposlední řadě se věnuji oblasti tlumočení, a to především terminologickému pojetí tlumočení, jaké existují typy tlumočení, jaké organizace poskytují tlumočnické služby a zmiňuji se i o etickém kodexu.

Cílem praktické části bylo zjistit, jak osoby se sluchovým postižením vnímají komunikaci se slyšícími osobami. Praktická část obsahuje již samotné šetření, ve kterém jsem se snažila formou dotazníků zjistit stanovené cíle. Z výsledků šetření vyšlo najevo, že osoby se sluchovým postižením vnímají komunikaci se slyšící společností vcelku dobře. Bylo zjištěno, že většina dotazovaných dokáže navázat kontakt se slyšící osobou. Při navázání komunikace respondenti ve velké míře využívají kompenzační pomůcky. Značný počet oslovených respondentů dnes rovněž využívá moderní formy komunikace prostřednictvím sociálních sítí, což považuji za významné, jelikož tato forma komunikace je rychlejší a snadnější, jak pro ně samotné, tak také pro osoby slyšící. Většina oslovených respondentů také hovoří o tom, že se cítí dobře ve společnosti slyšících i neslyšících jedinců, nevnímají rozdíl. Ze zpracovaných informací získaných od respondentů vyšlo najevo, že tlumočníci a jejich poskytované služby jsou nezastupitelní v životě a komunikaci sluchově neslyšících jedinců.

Na závěr chci říci, že i přes nízký počet respondentů nemůžeme výsledky šetření považovat za směrodatné. Nebylo by ovšem na škodu, v budoucnu zrealizovat podobné šetření s větším počtem respondentů, aby výsledky byly přesnější a podaly tak jasnější informace o dané problematice.

Seznam literatury

1. CZUMALOVÁ, A. *Tlumočník jako most komunikace mezi slyšícím zdravotníkem a neslyšícím pacientem*. 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 64 s. ISBN 978-80-87153-86-4.
2. ČEŇKOVÁ, I. *Úvod do teorie tlumočení*. 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 101 s. ISBN 978-80-87153-74-1.
3. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. nevedeno. Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
4. HAVLÍK, R. *Sluchadlová propedeutika*. 1. vyd. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2007. 209 s. ISBN 978-80-7013-458-0.
5. HOLMANOVÁ, J. *Raná péče o dítě se sluchovým postižením*. 1. vyd. Praha : Septima, 2002. 92 s. ISBN 80-7216-162-8.
6. HOUDKOVÁ, Z. *Sluchové postižení u dětí – komplexní péče*. 1. vyd. Praha : Triton, 2005. 117 s. ISBN 80-7254-623-6.
7. HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. Díl 1*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999. 395 s. ISBN 80-7216-096-6.
8. HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce světem neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu. Díl 2*. 1. vyd. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998. 321 s. ISBN 80-7216-075-3.
9. HRUBÝ, J., PICKA, J., SEDLÁK, S. *Technická příručka pro sluchově postižené*. 1. vyd. Praha : Horizont, 1987. 157 s. ISBN nevedeno.

10. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 285 s.
ISBN 80-7178-535-0.
11. JANEBOVÁ, E. *Interkulturní komunikace ve škole*. 2. vyd. ve Fortuně 1. Praha :
Fortuna, 2010. 96 s. ISBN 978-80-7373-063-5.
12. JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. 1. vyd. Praha : Septima, 1999.
52 s. ISBN 80-7216-82-6.
13. JANOTOVÁ, N., SVOBODOVÁ, K. *Integrace sluchově postiženého dítěte
v mateřské a základní škole*. nevedeno. Praha : Septima, 1998. 59 s.
ISBN 80-7216-050-8.
14. JURKOVIČOVÁ, P. A KOL. *Komunikace a lidé s mentálním postižením : metodický
materiál*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 50 s.
ISBN 978-80-244-2648-8.
15. JURKOVIČOVÁ, P. A KOL. *Komunikace a lidé se smyslovým postižením : metodický
materiál*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 94 s.
ISBN 978-80-244-2649-5.
16. KAŠPAR, Z. *Technické kompenzační pomůcky pro osoby se sluchovým postižením*.
2. opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 117 s.
ISBN 978-80-87218-15-0.
17. KOLEKTIV AUTORŮ. *Logopedie a komunikace : Sborník přednášek a statí*.
nevedeno. Praha : Česká logopedická společnost, 1980. 84 s. ISBN nevedeno.
18. KOLEKTIV AUTORŮ. *Specifika komunikace osob se zdravotním postižením*. 1. vyd.
Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 48 s. ISBN 978-80-244-1935-0.
19. KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina – kultura neslyšících*.
2. opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 61 s.
ISBN 978-80-87153-94-9.

20. KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 303 s. ISBN 80-246-0329-2.
21. KRONUSOVÁ, M. *Organizace tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. 2. opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 77 s. ISBN 978-80-87218-22-8.
22. KUCHAROVÁ, L. *Jazyk neslyšících. Co víme, co nevíme a co bychom měli vědět o českém znakovém jazyce*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2005. 97 s. Interní materiál (výzkumný záměr 0021620825).
23. KVĚTOŇOVÁ, L. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. nevedeno. Brno : Paido, 2007. 94 s. ISBN 978-80-7315-141-6.
24. LANGER, J.; SOURALOVÁ, E. *Surdopedie - Andragogika*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. 53 s. ISBN 80-244-1206-3.
25. LANGMEIER, J.; MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. 3. dopl. vyd. Praha : Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1974. 397 s. ISBN nevedeno.
26. LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. nevedeno. Brno : Paido, 2003. 156 s. ISBN 80-7315-038-7.
27. LEJSKA, M. *Základy praktické audiologie a audiometrie*. 1. vyd. Brno : Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1994. 171 s. ISBN 80-7013-178-0.
28. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. rozš. vyd. Praha : Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.
29. NOVOTNÁ, P. *Deaf Art – Výtvarné umění v kultuře Neslyšících*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2008. 95 s. ISBN 978-80-210-4776-1.
30. PEŠKOVÁ, K. *Neslyšící tlumočníci v pracovním týmu*. 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 53 s. ISBN 978-80-87153-22-2.

31. PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. nevedeno. Brno : Paido, 1998. 234 s. ISBN 80-85931-65-5.
32. POTMĚŠIL, M. *Prstová abeceda*. nevedeno. Praha : Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1992. 18 s. + 9 příloh. ISBN nevedeno.
33. POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených* . 1. vyd. Praha : Fortuna, 1999. 69 s. ISBN 80-7168-744-8.
34. PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* nevedeno. Praha : Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 28 s. ISBN 978-80-86991-18-4.
35. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.
36. SOURALOVÁ, E. *Manuál základních postupů jednání při kontaktu s osobami se sluchovým postižením*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 36 s. ISBN 978-80-244-1630-4.
37. SOURALOVÁ, E. *Základy surdopedie*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 56 s. ISBN 978-80-244-2619-8.
38. STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. : Hluchota a jazyková komunikace*. nevedeno. Praha : FF UK, 1998. 279 s. ISBN 80-85899-45-0.
39. STRNADOVÁ, V. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 69 s. ISBN 978-80-87153-52-9.
40. SVĚTLÍK, M. *Postižení sluchu: současné možnosti sluchové protetiky*. 1. vyd. Praha : Triton, 2000. 61 s. ISBN 80-7254-114-5.

41. ŠEBKOVÁ, H. *Úvod do tlumočnické profese a vzdělávací systémy tlumočnicků v ČR a v zahraničí*. 2. opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 109 s. ISBN 978-80-87218-02-0.
42. ŠLAPÁK, I.; FLORIÁNOVÁ, P. *Kapitoly z otorhinolaryngologie a foniatrie*. neuvedeno. Brno : Paido, 1999. 85 s. ISBN 80-85931-67-2.
43. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
44. VANĚČKOVÁ, V. *Příprava na čtení sluchově postižených dětí v předškolním věku*. 1. vyd. Praha : Septima, 1996. 15 s. ISBN 80-85801-82-5.

Časopis:

45. VYSUČEK, P. Jaký je rozdíl mezi neslyšícími a Neslyšícími? *Gong*, 2010, roč. 39, č. 7-8, s. 34. ISSN 0323-0732.

Zákon:

46. Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

Internetové zdroje:

47. KUČERA, P. *Komunikační formy neslovní podstaty* [online]. Ticho.cz, [cit. 2012-05-28] Dostupné z WWW: <<http://ticho.cz/clanky.php?kkk=2c163de139f727be5c47a693d52af596&diform=1&dipage=clanky&cdiser=clanky306&key=306&limn=0&limc=0&sclkat=novinky&cclaut=&cclkat=&cclser=&ccltem=>>>.
48. ASNEP – Asociaci organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel [online]. Asnep.cz, [cit. 2012-05-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.asnep.cz/o-asociaci-asnep/>>>.
49. *Průvodce základní tlumočnickou terminologií* [online]. Cktzj.cz, [cit. 2012-05-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.cktzj.com/terminologie>>>.

50. SOURALOVÁ, E. *Dítě se sluchovým postižením* [online]. Sancedetem.cz, [cit. 2012-05-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/deti-se-sluchovym-postizenim/dite-se-sluchovym-postizenim.shtml>>.
51. SOURALOVÁ, E. Úspěšná komunikace s dítětem [online]. Sancedetem.cz, [cit. 2012-05-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/deti-se-sluchovym-postizenim/uspesna-komunikace-s-ditetem.shtml>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Etický kodex tlumočnicka České komory tlumočnicků znakového jazyka

Příloha č. 1: Dotazník

DOTAZNÍK

1. Pohlaví:

- a. muž
- b. žena

2. Věk:

- a. 18-28 let
- b. 29-39 let
- c. 40-50 let
- d. 51 a více let

3. Myslíte si, že osoby se sluchovým postižením mají svou kulturu?

- a. ano
- b. ne

4. Užíváte při komunikaci kompenzační pomůcky (např. sluchadla, FM systém, indukční smyčku, ...)?

- a. ano
- b. ne

5. Jakou jste navštěvoval ZŠ?

- a. ZŠ pro sluchově postižené
- b. ZŠ běžnou (mezi slyšící - integrace)

Pokud jste odpověděl a. (navštěvoval jsem ZŠ pro sluchově postižené), otázku č. 6 nevyplňujte.

6. Jestliže jste navštěvoval ZŠ běžnou (mezi slyšící – integrace), používal jste ke komunikaci s učitelem nebo se spolužáky?

- a. znakový jazyk
- b. mluvenou řeč
- c. odezírání
- d. prstovou abecedu
- e. písmo

7. Jakou jste navštěvoval SŠ?

- a. SŠ pro sluchově postižené
- b. SŠ běžnou (mezi slyšící - integrace)

Pokud jste odpověděl a. (navštěvoval jsem SŠ pro sluchově postižené), otázku č. 8 nevyplňujte.

8. Jestliže jste navštěvoval SŠ běžnou (mezi slyšící – integrace), používal jste ke komunikaci s učitelem nebo se spolužáky?

- a. znakový jazyk
- b. mluvenou řeč
- c. odezírání
- d. prstovou abecedu
- e. písmo

9. Studoval jste i VŠ?

- a. ano
- b. ne

Pokud jste odpověděl b. ne (VŠ jsem nestudoval), otázku č. 10 nevyplňujte.

10. Jestliže jste studoval VŠ, využíval jste poradenské služby (např. Centrum pomoci handicapovaným – UP v Olomouci, Teiresiás – MU v Brně, Poradna pro studenty s handicapem – UK v Praze atd.)?

- a. ano
- b. ne

11. Je pro vás těžké navázat komunikaci (rozhovor) se slyšící osobou?

- a. ano
- b. ne

12. Při komunikaci se slyšící osobou používáte?

- a. znakový jazyk
- b. mluvenou řeč
- c. odezírání
- d. prstovou abecedu
- e. písmo

13. Používáte ke komunikaci se slyšící osobou i internet?

- a. e-mail
- b. ICQ
- c. skype
- d. facebook

14. Když slyšící osoba zjistí, že máte sluchovou vadu, je ochotna s Vámi komunikovat?

- a. ano
- b. ne

15. Při komunikaci se slyšící osobou máte větší problém se dorozumět?

- a. se slyšícím dítětem
- b. se slyšícím dospělým
- c. není v tom rozdíl

16. Kde Vám komunikace se slyšící osobou dělá největší potíže?

- a. v obchodě
- b. v restauraci
- c. u lékaře
- d. na úradě
- e. jinde

Pokud jinde, uveďte prosím kde: _____

17. Potkali jste slyšící osobu, která uměla znakový jazyk?

- a. ano
- b. ne

18. Při komunikaci se slyšícími lidmi využíváte pomoc i další osoby (rodiče, sourozence, kamarády, tlumočníka, ...)?

- a. ano
- b. ne

19. Využíváte tlumočnické služby?

- a. ano
- b. ne

Pokud jste odpověděl b. ne (nevyužívám tlumočnické služby), otázku č. 20 nevyplňujte.

20. Jestliže využíváte tlumočníka, kde ho nejčastěji potřebujete?

- a. v obchodě
- b. v restauraci
- c. u lékaře
- d. na úradě
- e. jinde

Pokud jinde, uveďte prosím kde: _____

21. V jaké společnosti se cítíte lépe?

- a. ve slyšící společnosti
- b. v neslyšící společnosti
- c. ve slyšící i neslyšící společnosti

Příloha č. 2: Etický kodex tlumočnicka České komory tlumočnicků znakového jazyka

Etický kodex tlumočnicka České komory tlumočnicků znakového jazyka

- Tlumočnick je osoba, která v rámci své profese převádí za úplatu smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je prostředníkem mezi dvěma osobami, které by se bez něj nedorozuměly. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
- Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem a kvalifikaci. Tlumočnick je povinen se na tlumočení řádně a včas připravit. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce.
- Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv situaci, v jejímž rámci tlumočí.
- Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení a přípravy na ně, včetně identity svých klientů.
- Tlumočnick nezaujímá k tlumočené situaci ani ke klientům osobní postoje a nehodnotí je.
- Tlumočnick neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, pohlaví, věk, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, rozumovou úroveň, pověst a smýšlení.
- Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj nevhodných pracovních podmínek nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a mohl tak poškodit některou ze zúčastněných osob včetně sebe.
- Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese v případech, že má podezření na aktivity, které jsou v konfliktu se zákonem nebo porušují lidská práva.
- Tlumočnick sleduje vývoj své profese u nás i ve světě, vzdělává se a soustavně zvyšuje svou profesionální úroveň.
- Tlumočnick spolupracuje s ostatními kolegy při prosazování a obhajobě společných profesních zájmů.
- Tlumočnick dbá na to, aby nepoškodil svým jednáním dobré jméno svého kolegy, Komory nebo tlumočnické profese.
- Tlumočnick zná Etický kodex Komory a dodržuje ho. Porušení pravidel Etického kodexu může vést až k vyloučení tlumočnicka z Komory, a to na základě rozhodnutí Komise pro Etický kodex.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Daniela Dubravská
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Doc. PhDr. Eva Souralová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Osoby se sluchovým postižením ve slyšící společnosti z hlediska interkulturní komunikace.
Název v angličtině:	Persons with hearing disabilities in the hearing society in terms of intercultural communication.
Anotace práce:	Práce je věnována problematice komunikace mezi osobami se sluchovým postižením a osobami slyšícími. Teoretická část se zaměřuje na kulturu, komunikaci, komunikační prostředky, specifika komunikace a tlumočení. V praktické části jsou uvedeny výsledky šetření a zhodnocení výzkumných cílů.
Klíčová slova:	Kultura, komunikace, sluchadla, kochleární implantát, český znakový jazyk, znakovaná čeština, gestuno, prstová abeceda, odezírání, specifika komunikace, tlumočení, organizace.
Anotace v angličtině:	The work is devoted to problems of communication between persons with hearing impairments and hearing people. The theoretical part focuses on culture, communication, means of communication, specific of communication and interpretation. The practical part contains the results of the investigation and evaluation of research objectives.
Klíčová slova v angličtině:	Culture, communication, hearing aids, cochlear implant, Czech sign language, signed Czech, Gestuno, finger alphabet, lip reading, specifics of communication, interpretation, organization.
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník Příloha č. 2: Etický kodex tlumočnicka České komory tlumočnicků znakového jazyka
Rozsah práce:	67 s.
Jazyk práce:	český